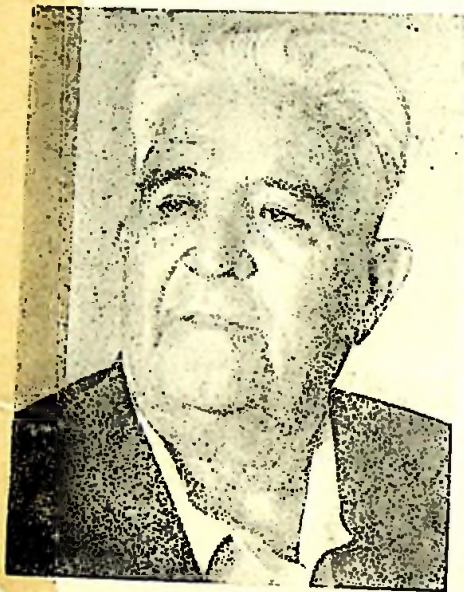

40 к.

Гъафар
Булгъанакълы

ЭКИНДЖИ
ЯШЛЫКЪ

Ш и р л е р

Гъафур Гъулам адына Эдебият ве санъат нешрияты
Ташкент 1977

С(крым.-тат.)
Б 94

Булгъанакълы Гъафар.

Экинджи яшыкъ. Шиирлер
санъат нешрияты, 1977.

112 б.

Къолунъыздаки «Экинджи яшыкъ» шиирлер джыйынтыгъы
эсли-башлы шиирлеримизден бири Гъафар Булгъанакълынынъ
сонъки йыллар девамьнда язгъан, чешит мевзудаки эсерлерин-
ден тертип этилъди.

Булгъанакълы Гъафар. Вторая молодость. Стихи.
С(крым.-тат.)

Инд Б $\frac{70403-33}{352(06)-77}$ 111-77

© Гъафар Гъулам_адына Эдебият ве санъат нешрияты, 1977

Гъафар Булгъанакълы (Эюпов) 1905 сенеси Кърым-
да Симферополь районынынъ Булгъанакъ боюндаки
Агъач-Эли коюнде догъды. Балалыгъы ыргъатлыкъ ве
чобанлыкънен кечти. Октябрь революциясындан сонъ,
комсомол ёланмасынен, оджалар техникумына окъу-
магъа кирди. 1927 сенеси Симферополь оджалар техни-
кумыны, 1933 сенеси исе Дагъстан оджалар институты-
ны битирди.

Техникумда окъугъанда язгъан шиирлеринен окъуй-
нджыларнынъ дикъкъатыны джелъп этти. Чюнки о эде-
биятымызгъа озюне ант махсус иджадий ёлнен, башкъ-
аларындан фаркълы шиир шекилинси, белли поэтик вас-
таларынен, мевзуларынен кирип кельди Яш шаир озю-
нинъ биринджи шиирлеринде совет яшлыгъынынъ пар-
лакъ келеджегини йырлады. Янъы аят къурув ёлуна
адымлагъанлар арасында олгъаны ичюн авторнынъ
эсерлеринде яшыкъны Ватангъа, Ленин партиясынынъ
ишине садъкълыкъ рухында тербиелев мевзусы эсас ер-
ни тутты.

Севимли шаиримизнинъ яратыджылыгъы ичюн хусу-
сан турмуш мевзулары характерлидир. Омюрде, тур-
мушта янъылыкъны, прогрессни алгъышлав, эскиклик-
ни, земаиенинъ арткъа тарткъычлагъан адетлерни кес-
кин теиъкъидкъа огъратув, эскикликнинъ къалымтыла-
рыны, ахлякъча бозукъларны, арамтамакъларны сатира
сюнпюсине алып, оларнынъ къара юзлерини алемге къосъ-
терюв киби месселер онынъ эдебий яратыджылыгъы-
нынъ эсас мундериджесини теиъкиль эттилер.

Шаир къайсы мевзуда, шиир ве шиирий фельетон;
язса-язсын, онынъ мундериджесинен белли бир нефис
образда ифаде эте ве бу эсер узакъ бир вакъыт окъуй-
нджынынъ зейнинде сакъланып къала.

1938 сенеси Гъ. Булгъанакълынынъ эсерлери топлу суретте «Яш къалемлер» джыйынтыгында басылдылар. Айны шу йылы энди кемалына кельген шаир совет Языджылары союзына аза къабул олунды.

Улу Ватан дженки башлагъанда Булгъанакълы Буюк-Янкой коюнде мектепте директор чалыша эди. Шунинъ ичюн де биринджилер сырасында дженкке кетип оламады. Душман Кърымны забт эткени киби о койде гизли тешкилят мейдангъа кетирмеге тырышты. Эм озь ишнин кереги киби янты. Сонъундан исе дагыгъа кетти, партизанларгъа барып къошулды. Партизан аркетлеринде иштирак этти.

Дженк биткен сонъ шаирнинъ иджады даа да салмакълы олды. 1969 сенеси Ташкентте Гъафур Гъулам адына эдебият ве санъат пешриятинда «Гыллер ве йырлар» ширлер джыйынтыгы, 1973 сенеси «Ипсак» алды ширлер ве фельетонлар джыйынтыгы чыкъты.

Булгъанакълы 1975 сенеси етмиш яшыны толдурды. Юбилей мунасебетинен пешрият онынъ чешит йыллер девамында яраткъан эсерлеринден тертип олунгъан «Экинджи яшлыкъ» алды китабыны пеширге азырлады.

Урьметли шаиримиз Гъафар Булгъанакълыгъа узакъ омюрлер тилеймиз.

ЭЛЯЛ ОЛСУН ЭМЕГИМИЗ

Баарынынъ бахшышы бу сизге — тебессюм,
Ленининъ яратты алемге бу мевсим.
Азатлыкъ, акъыкът, акъ пчюн курешти,
О, урьмет къазангъан, мукъаддес бир исим.

Юрекинъ ирите къушларынынъ хош сеси,
Оларынынъ баарьге бу да бир иссеси.
Багъ-багъча тогъайлыкъ, чёлъ, къырлар ем-ешиль,
Нуруны аджымай апрельнинъ кунешинъ.

Не гузель манзара, авасы тер-теминъ,
Севимли баарьнен ифтихар этемиз.
Дайынынъ байрагъын юкъары къалдырып,
Кенаргъа тайпынмай, ёлумен кетемиз.

Шаирнинъ ширии, къызларынынъ пагъышы,
Ленинге алемнинъ сынъырсыз алгъышы.
Энъ кучьлю улема, энъ адий инсан
О Ленини, о Ленин, баарынынъ бахшышы.

Асырлар боюнджа алемге биллинген,
Я индже вакъта тарихтап силлинген,
Бурункъы дженклерининъ сиясы: окъ, джайлар,
Шимдики музейде мыхларгъа илинген.

Октябрь эбедий, Октябрь ольмейджек,
Шубесиз, бингълернен сенелер кореджек.
Асырлар кечкен сонъ, келеджек яш несиль,
Китаптан, экрандан... бу кунинъ биледжек.

Душманлар кульдилер бизлерге, кульсинлер,
Я недай Советинъ джедвельден сильсинлер?
Октябрь эбедий, Октябрь яшайджакъ,
Кучюмиз дсметли, билмеген, билсинлер!

МУКЪАДДЕС

Кениш тура огюмизде
СССРиниң картасы,
Хош анғыла эр бир сёзде
Он беш республикасы.

Къардашларнен бизим халкъта
Достлукъ эбедий къавий,
Мустакъыллик, эм де акъта
Бутюни тенъ мусавий.

Диярымыз гъает зенгин —
Топракъ асты, эм устю,
Денънштирдн чере-ренкин,
Къургъакъ чёлын гуль басты.

Чевре четте къуруджылыкъ,
Завод, шахта, канал, ГЭС...
Бир-бирине якъын-юзукъ,
Иште гъурурлы эр кес.

Нидже километр узап,
Магистраль, нефть акъа.
Ерде битмез газгъа къарап,
Къуванасынъ эр дакъкъа.

Айда бизим оракъ-чёкюч,
Гербимиз бар Чолпанда.
Догъурмакъта бирлешкен кучъ,
Муджизелер Ватанда.

СССРиниң гражданым,
Бу меним ичюн Мукъаддес!
Улу Ленин эрасында
Сербест аламыз нефес.

БУ КЪАНУННЕН

Бизим къанун акъ-адалет къануны,
Къанлар тѣкин халкъым къазанды оны.
Сенелернен джебелерде, эм тылда
Девлет снѣшлериниъ бу екини.

Бу къануннен адымлаймыз илери
Кечкен ёлну айланып, къарап керп.
Тень: бнльгиде, раатхыкъта, эменде
Ватанымниъ эм къадыны, эм эри.

Къанунымыз агрессорларгъа къаршы,
«Ёкъ олсун дженк» дей халкъымниъ къарт-яши.
Чюнки дженкте шент кетги чокъсыныъ
Акърабасы, баба, агъа... къардашы.

ЛЕНИН МАВЗОЛЕЙИНДЕ

Улу Ленин Мавзолейниъ зияретке
Пек узакътан кельгенлериниъ бирим, эбет.
Адымлайым, мен де сафтап чыкъмай четке,
Къызыл мейданлыкъта халкъдай тутуп невбет.

Огюмде бир сия сачлы арап къызы,
Сонъ анъладым, та Мысырдан кельген экен.
Эпъссенин орткен шалы кып-къырмызы,
Рус тилини бир хусурсыз биле экен.

— Мен Ленининиъ ана тилини огрендим,
Эм окъуйым томларыны терджимесиз.
Шимди халкъыма огретеб оны кендим,
Энди озюни кореджек олып кельдим.

Арап къызын артыдан эндим ичке,
Данй юкълай, табутына бакъып кетем.
Бутюн дюньяны сарсыткъан буюк кучъке
Баш эгилтип джеседине урьмет этем.

Омур бою энди озюм окюнмейджем,
Бу акъикъат, тюш де дегиль, хаял дегиль.
Неспилме:— Мен Ленининиъ корьдим,— дейджем,
Сен де бар да, джеседине мендай эгиль!

ОРДЕНЛИ КЪЫЗ

Эслеп бакътым, тоз чангытып бири келе,
Мишген аты сырлы аякъ, къара къашкъа,
Селям берди къазах къызы куле-куле.
Сездим, онда мендай къарткъа, урьмет башкъа.

Адым атып якъынладым атлы къызгъа,
Джылкъысынынъ джавырыны шамарладым.
— Бинъ тешеккур, къардаш,— дедим,—
сайгынъызгъа,
Манъа урьмет эткен къыздан селям алдым.

Гурьделенген гурь сачлары джавур япкъан,
Ич бир минсиз, дюльберликте ёкъ акъраны.
Тааджиплендим: къайсы ана буны тапкъан?
Гульдай тепкен янагъына къызыл къаны.

Ер бермеге лайыкъ къызгъа эвде тёрден
Бесме-белли орталыкъта намлы киши,
Кокрегинде «КИМ»и де бар, такъкъан орден,
Къад этильген Ватан ичюн япкъан иши.

Тюш, къыз, дедим, иште меним туракъ ерим,
Джал ал бираз, ёл къапума атны байлап.
Къонакъ олып бир чай ичсенъ, сагъ ол дерим.
Маллемизни, эвимизни ал абайлап.

— Сагъ ол къартым, сувунъ олса, бер ичейим.
Райкомдаки пленумгъа мен ашыкъам,
Атым терли, чокъ отурмай, мен кочейим,
Ишке кедер кетирильсе пек тарсыкъам.

Сув чыкъардым, ичти къанып, тюшмей аттан.
О, чобан къыз, мен къарт кедай, болдыкъ таныш.
Разы болса керек бу къыз мендай къарттан,
Бир мешребе сувгъа алдым беш-он алгъыш.

— Сен, къарт кедай, ёлунъ тюшсе бизим якъкъа,
Иште санъа: бу адресим, ал къолунъа.
Пек якъындан танышырсынъ, кель конакъкъа,
Дефтеринънен, къалеминънен чыкъ ёлунъа.

* * *

Юксек бица, бу авулынъ кенарында,
Узакъ дегиль, янашада сувчыкъ акъа.
Бай колхознынъ идареси мына, мында,
Эм пенджере, къапулары кунъге бакъа.

Юрюш эттим, яваш-яваш о тарафкъа.
Эгерленген бир лш жылкъы азыр тура.
Баштан-аякъ кечирдим таныш джоргъа,
Кишнеп-кишнеп аякъларын ерге ура.

Манъа таба эки киши чыкъты тышкъа.
Бири эркек — орта бойлу, бири — къары,
Устондеки антерининъ сени къыскъа,
Кыйыкъчасы яры ешилъ, яры сары.

Мени корип танып къалды къазах къызы,
Урьметледи, кель кедай деп, къолун берди.
Дюльберликке дюльбер къоша кулер юзю,
Ян чекилип, манъа озюн ёлун берди.

Таныш этти, янындаки реис экен,
Бир корьгенде пек бегендим, чатма кьашлы,
Яхшы сорап, адын бильдим, Венс экен.
Кьарт демеге лййкь дегиль, орта яшлы.

* * *

«Победа»нен тоз чаньгытып чёллер бою,
Эп кетемиз, отлакь зенгин, эм кьыртышлыкь.
Отлай семиз сюрю-сюрю колхоз кьойы,
Сарпан-сарпан темиз пичен — бу да кьышлыкь.

— Огуз бинь кьой фермамызда, джылкьы, тувар.
Кьышлап чыкьсакь, пек аз бола гьайыбымыз.
Сувумыз бол, сувсагьанда, малны сувар,
Биз озюмиз зенгилликиннь сабинмиз.

Бундай яшав корьмей ольген эски кьырал,
Коюмизде: амам, кино... китапхане,
Эр бир эвде: я да «Балтыкь», я да «Урал»...
Кьыталарны эшнitemиз данс-данс.

Ярдым эттик, колхозджылар кьурды эвлер,
Негизн таш, диварлары сары кьамыш.
Дымы ёкьтыр, ичи кьуру, уджуз, дейлер.
Кьарлы-бузлы аязларда дююлмай кьыш.

Эки кьатлы бица мектеп, койде доктор,
Эр бир эвге газета... журнал келе.
Кьарт-яш окьуй, ич бир адам джань ёкьтыр,
Дюньядаки янъылыкьны эр кес биле.

Техникалы колхозымыз, эбет кучьлю,
Орталыкьта огде кеткен изимиз бар.
Пек чокьымыз мотоцикли... «Москвичли»
Орден алгьан, Зулейхадай кьызымыз бар.—

Деди реис, чёллн кезип биз кьайткьанда,
Кьаш кьарарды, ай парылдай тёпемизде.
Кой яшлыгьы фераланып йыр айткьанда,
Яваш-яваш кой ичине кирдик биз де.

Теклифлерин ред этмедим, кьалдым геджс...
Кесильмеди меним багьым бир бармакьнен.
Инсан ичюн эм иш керек, эм эглендже,
Сыйладылар кьарт кедайны «Беш пармакьнен».

СЕННЕН ИФТИХАР ЭТЕМ

(Аскерден мектеп)

Кене мени севиндирдинъ Малика!
Коммунистче сарылгансынъ эмекке.

Унеринъни косътергисинъ тикиште,
Достларынынъ озып кеткенсинъ нште.

Мен де посттам, элимдедир автомат,
Урь халкъымнен тѣшегинъде раат ят.

Хынзырланып эгер япса джав уджюм,
Ватанымны кърчалалакътыр борджум.

Мен ротанынъ огде кеткен сафындам,
Командирнинъ макътап айткъан лафындам.

Кельген кузьде биз «къайтармыз» небетте,
Къайтып барсам корюширмиз эльбет де.

Ал, ядикяр, сонъки фотом, эсле-бакъ,
Погонымда ян-янаша учъ ёлакъ.

Мудждеджиге адагъынъны багъышлап,
Хабер алсанъ, чыкъ огюме кършылап.

«Сыр» деп айтам шимди сапъа бу ойны,
Бир этермиз эм нишанны, эм тойны.

ПЕК АДЖАЙИП БУ ЙЫЛ КУЗЪ

Чин гонъюльден кършылаймыз оны биз,
Пек аджайип бу йыл кельген кузюмиз.
Ернинъ юзюн ышыгынсен опе де,
Кузь кунешни кулюмсирей тѣпеде.
Азырлагъан мусафирге одасын,
Ай къучакълап опе Ернинъ къудасын.
«Опъ» дей бизге айландыра янагъын,
«Марс» да беклей энди Ернинъ къонагъын.
Шаркътан эскен еллер гъарбкъа ёл излей,
Авадаки писликлерни темизлей.
Кокте къалын, къара булут чезиле,
Ер юзюнде бир йымшакълыкъ сезиле.
Чин гонъюльден кършылаймыз оны биз,
Пек аджайип бу йыл кельген кузюмиз.

* * *

Нышан берген азырлана тоюна,
Хабер кеткен тувгъанына, союна,
Къудагъыйлер богъча бавын туйген сонъ,
Той пек ляйкъъ, къыз да яшны севген сонъ,
Бахт беклей: келинчекни эм эрин,
Эки ашыкъ сарсын бири дигерин.
Халкъ севине, дюльбер келни сузюльсе,
Кузьде эйлик софралары тизилъсе.
Чин гонъюльден хайырлаймыз сени биз,
Пек аджайип бу йыл кирген кузюмиз.

ЧЕЛЬ ЧЕЧЕКЛЕРИ

Бу дёрт кыз да битирди опыджыны,
Бойдан-посттан бирдайын, ёкътыр минн.
Койде догъып, оськенлер, кой баласы,
Бахт кетирген оларгъа эр бир куню.

Ишке кете тюзенни саба эвден
Бу кызларгъа сукълана четтен корьген.
Бирн сачын кестирген, бирн бургъан,
О экиси машалла оргю орьген.

Талебелик он сене сыныф, мектеп,
Китап, къалем, муаллим, окъув, эдеп.
Огрендилер илим-фен, техникапы,
Эписини омюрде пек керек деп.

Бирин ёлу узунджа, бирин кыскъа,
Бирн кетти заводкъа, бирн ВУЗгъа.
Дигер яшдашларыдай севе-севе,
Колхоз ачты къучагъын бу дёрт кызгъа.

Земаненинъ кызлары дегиль кийик,
Чокъусынынъ джеббинде бир приёминик.
Бутюн алемин динълей чёл ичинде,
Чёл чечеги — кызларгъа «Сагъ ол!» дейик.

Элем этмей ич бирн меслегише,
Келеджекни кетире козь огюне.
Чантасында китаплар, къалем, дефтер
Алий бильги алмагъа эп дёгюне.

Гъурурлана бу кызлар озь ишинен.
Эльде эткен, этеджек снъишинен.
Биз нефтихар этемиз яш несиьге,
Ишин юректен севген эр кишинен.

ЭВЛЯТ

Агъласа да, кульсе де, гонъюль охшай,
Яраштыра азбарны, эвин эвлят.
Эфкярлансанъ, баланен юрек бошай,
Эвляды бар анапынъ озю де шад.

Бизим Совет девлетн, мукъаддес — деп,
Балалардан аджымай ич де кучюн,
Ясли, бала багъчасы, кино, мектеп,
Китапхане.. бинълернен бала ичюн.

Догъгъан бала мутебер джемиетте,
Къорчалайыкъ оларны эвде, тышта.
Бу азиз иш, къалмасын кимсе четте!
Яш несильге яз олсун къара къыш да.

Тынчлыкъ керек эр даим яш несильге.
Дженк — бу олюм, оксюзлик, эм дерт, ачлыкъ.
Лянет ягъсын къутургъан агрессоргъа,
Дженктен инълей: дере, къыр, эм орманлыкъ.

Юкълагъанда яш несиль сескенмесин,
Дженк къоркъусы олмасын, сед чекейик,
Семаларда сесимиз эп юксельсин:
Ер юзюнден агрессор, ёкъ ол! — дейик.

Балаларнынъ бахтычюн бизлер огге
Адымлайыкъ куреште байракъ ачyp.
Балаларгъа булутсыз, ачыкъ кокте
Кунеш кульсин эбедий, нурун сачyp.

АНАЛАР

Ана сѣзюп эшиткенде, анам тюше эсиме
Та яшлыкътан мен алыштым онынъ догъмуш сесине.
Бир анадан биз дѣрт догъдыкъ, мен эдим кучюги,
Мекаянымыз — къарт бабамдан къалгъан алчакъ эвчиги.
Тѣлесине куль яйылгъан, тюбю такъыр, тавансыз,
Кунеш кирмей ичерсине, эм стерлик авасыз.
Къаралтымыз тап-такъырчыкъ, не сыгъыры, не аты,
Анда барлыкъ къайдан кельсин, бабам байнынъ ыргъаты
Бир чувал ун, о да арпа, учъ-беш кумюш айлыгъы,
Чивильдешкен биз дѣрт бала — къорантанынъ байлыгъы
Якъарымыз къорай-къамгъакъ, я да япма, я тезек,
Эвмизин быракъмады индже мараз, тиф, безгек.
Козьяш тѣкти агълап-агълап гъарип анам, агъырсакъ,
Ниле тапып келе эди бир къач кесек сарымсакъ.
Буюклерининъ эскисини, кучюклерге уйдурды,
Джыртыгъыны джамай-джамай устюмизге кийдирди,
Хасталакды, такъдир дедик, о заваллы бахтсыз,
Октябрьнинъ арфесинде ерге комдик вакъытсыз.
О девирде аналарнынъ талийлерин шай эди,
Эзнетли омюрлерин эр бир кушо ай эди.
Эрлернен бир ог сырада бугунъ совет къадыны,
Миллионларнен ташигъанлар шаплы ана адыны,
Мына бизим цех чечегин, самайы акъ Зоремиз,
Эр кунъ урмет тахтасында ресминин коремиз.
Еди бала догъурса да, ташламады ишини,

Урьмети бар эр сырада эмек севген кишининъ.
Бирин бала багъчасында, окъуй мектепте учю,
Эгизлерин техникумда, аскерликте тонгъучы.
Бизде совет анасына севгин, урьмет беслене
Парлакъ кунеш шавле сача юрегине, бетине.

Ич янъылмам, ёкътыр десем бойле анле,
Я газета, я журнал... ала о илле.
Меракълана эр биринен, окъуп эбет де,
Медениет софрасында чскильмей четке.

Матбуат — бу эр кес ичюн: сув, ава, купеш,
Узакълардан кельген къонакъ, якъын бир дост эш.
Окъуйджынен къонуша эр бир джумлеси,
Эр бир сёзю, сатырында Ватаннынъ сеси.

Сабырсызлыкънен беклейим саба докъузны,
Журнал, газета... кетирген почтальон къызы.
Ишке садыкъ, ич аямай озюн эмегин,
Эгер бираз кечке къалса тынчмай юрегим.

Тамагъымдан аш да кетмей, кесиле юкъум,
Газетаны бир бакъкъан сонъ, аш ашай, токъум.
Бу: «Правда», «Гудокъ», «Труд»... эр кунъ элимде,
Эм де «Ленин байрагъы»мыз ана тилимде.

Коммунисттик джумаэртилигине
багъышлайым.

Азырлендик биз бу кунъге пек эртеден
Эвимизде бутюн анленен бирге.
Саба эрте озъ цехине кетти Эдем,
Менде къартлар топланаджакъ якъын ерге.

Келлинимиз комбинаткъа адымлады,
Япыджылыкъ мейданына къызымыз да.
Алай къорапта азасын бир мурады:
Бугунъ иште юзлеримиз къызармасын.

Топландылар мендай къартлар мейданлыкъкъа
Эллеринде: къазма, курек, я тырнавчы,
Иш планы, эсаплангъан эр бир дакъкъа,
Мурад этсе, нелер япмай инсан кучю.

Завод... Совхоз, колхоз бугунъ арекетте,
Зенгин Совет Девлетининъ эр тарафы.
Иссе къоша эр граждан, къалмай четте —
Талакъада, эткен иши дегиль афы.

Шеэр, койлер шилликлернен ортюльсин!
Девлет ичюн элял олсун эмегимиз.
Даим Совет гражданын юзю кульсюн,
Улу Ленин фыркъасына рахметимиз.

КОЛХОЗ БАГЪЧАСЫНА КИРСЕНЪ

Колхоз багъчасына кирдим,
Бекчисиен селямлашып,
Корьгенимни тасвирлейм —
Берекетке къалдым шашып:

Пытакълары тереклериниъ
Котерамай емишлерни,
Бал-шыралы эриклери
Сукъландыра бар кишини.

Ал янакълы алма десенъ —
Козьлериниъни къамаштыра,
Сергилерге якъын кельсенъ —
«Ал аша!» деп къарап тура.

Бир аз кетсенъ — бол армутлыкъ —
Юклю даллар яткъан ерге,
Бу манзара, бу онъгъанлыкъ
Шадлыкъ бере гонъюллерге.

Асырларнен бом-бош яткъан,
Ишленмеген бу топракълар.
Къургъакълыкътан ташдай къаткъан,
Онъа аят берген халкълар.

Шимди бу ер бир Гулистан,
Берчли къоллар буны япкъан.
Сув бол акъа, багъча-бостан —
Койлю мында бахт тапкъан.

Босагъадан эвмизге кирди йылбаш,
Буюрылгъыз софрамызгъа кельген къарт-яш.
Янъы йылнынъ эшкъы ичюн котерейик
Къаделерин, огъюнъизде ашангъыз аш!

Истегенге иште йылбаш кобетеси,
Чекименгъыз, кимнинъ неге бар маддеси.
Йыр башлайкъ, эшитилсин узакъларгъа,
Гъурурлангъан Совет халкъын откюр сеси.

Хатырлайкъ кечкен йылны къайтып-къайтып,
Онынъ зенгин омюрине алгъыш айтып,
Сен къувандыр Илимизни янъы сене,
Улу Совет хазнесини эп байытып.

(Къадыр къартнынъ агъызындан)

Бизим якъын достумыз олдынъ «Ленин байрагъы»,
Ингирми йыл яшынъа, бу бир девир-баягъы.

Мени меракъландыра эр бир эсер, макъаленъ,
Олсун шиир икяе, олсун масал, шакъа эм.

Дикъкъат этем, эр джумле, эр нокъта, виргулине,
Имлясына эр сёзнинъ, эр эсерининъ тилине.

Эр миллетининъ озь ана тили якъын озюне,
Джаным къурбан онынъ бай джумлесине, сёзюне.

Медениет чокърагъы — чокъ миллетли Илимиз,
Оны бизге бильдире зенгин ана тилимиз.

Сен бу тильде дюньядан бинъ бир хабер бересинъ,
«Ленин байрагъы» адынен эр бир эвге киресинъ.

КЪАРТНЫНЪ ДА ОЗЪ ИССЕСИ

«Акъ алтынанынъ тымарында
Юз бинълерининъ иссеси,
Берекетли кенъ тарлада
Яш явкъанынъ гурь есси.

Бир джебэдай ызап нчи —
Санки орду курешс.
Техниканен писан кучю
Бир-биринен бирлеше.

Оглюгини алгъан къолгъа
Сексенде къарт — ихтияр.
Саба эрте тюше ёлгъа,
Бу омюрден бахтияр.

Юклю кечкен машинпадан
Эгер чыбырса памукъ —
Къарт оларны ала шу ан,
Турдырмай бир дакъкъачыкъ.

Бир буртюгини гъайип этмей
Оглюгине толдура.
Дей ки: «Кучюм зая кетмей»,
Мыйыгыны эп бура.

Озъ иссесин о да къоша,
Джумле халкънен бу ишке.
Яшлар киби, о да джоша,
Къошуларакъ курешке.

Эр адымда техника, инсан кучю,
Котериле семагъа давушлары.
Муджизели тарлада инсан иши,
Онъганлыккъа севине чёль къушлары...

Бол бу йылкы берекет — замет акъкы,
Башакъларны корьгенде гонъюль охшай.
Ярышлашып чалыша совет халкы,
Тымарында отьмекнини иссе къоша.

Елланылгъан шоферим Кокчетавгъа
Арманджылар сафындам мен де, мына.
Машинамнен берекет тымарына,
Чыкъам чёльге пек къызгын кете дава.

Машинама юклене «сары алтын»,
Элеватор ёлуна тюшем мен де.
Файдаланам эр дакъкъа, эр саатын,
Ёргъунлыкъ ис этмейим сагълам тенде.

Къзахстан миллиард пуду ичюн
Девам эткен курешке къошам иссе.
Элял олсун Девлетке эмек-кучюм,
Мен де шадым, халкъымнынъ юзю кульсе.

Яшлыгынъны пек яхшы хатырлайым,
Сня эди сачларынъ, юзюнъ ап-акъ.
Эмегинъе базандынъ сен эр дайым,
Эрлер киби башынъа кийип къалпакъ.

Явлыкъ саллап озгъардыкъ сени бизлер
Пайтахтымнынъ макъталгъан педвузына,
Келип-кечти бахтлы язлар, кузьлер
Сенинъ киби бинълернен кой къызына.

Сен озюгъни севдирдинъ яшкъа-къарткъа.
Сенип сени сайладыкъ депутаткъа,
Ватан ичюн халкъымыз къан тёккенде,
Эль къавушып турмадынъ къарап четте.

Къолай дегиль, асрадынъ алты эвлят
Фераларын корьгенсини, юрегини шад.
Къызларыннынъ экиси энди ана,
Намлы айван докторы огълунъ Решат.

Энди сачынъ бем-бесяз, акъбардакъдай.
Раатлыккъа чыкъкъапсынъ сен де халкъдай.
Торупларынъ пешинъде, къучагынъда
Сендай арув битайны эр кес макътай.

Къалдыр къаде, байрам куню эфкярынгы даркъат, де
 Бири манъа хитап этсе, не истегинъ бар къарт, деп.
 Котеририм мен къадемни Октябрынгъ эшкъына,
 Еди онлугъыны коръсем, эсас истегим мына.
 Эфкярым ёкъ даркъатмагъа, юрегим шад, фералы.
 Мен урь Совет Гражданым, бу шан менчюн паалы.
 Он секизде бир генчдай, кучъ ис этем тегимде,
 Гъурурланам, енгъишлерде эмегим бар меним де.
 Алтымыш сене... тарих ичюн, эбет де бу аз девир,
 Чечекленди Ана Ватан, эм пек аджайип омюр.
 Пек мутебер агъач сабан тюшти музейге чокътан,
 Совет халкъын хаснети — ич де тюшмей о рухтан.
 Иште бу халкъ, ерде, коте муджизелер яраткъан,
 Иште бу халкъ, Кремльге беш къытаны къараткъан,
 Чёкюч, оракъ Ай, Чолпанда — бизим Совет нишаны,
 Текрарланыр тарихларда девлетимизинъ бу шаны.
 Бугунъ кене хатырлайым, байлар кульген эдилер,
 Ишчи-койлю мемлекети чокъ яшамаз, дедилер.
 Янъылдынгъыз эфендилер, энди алтымышкъа кирдик,
 Байрагъыны къавий тутуп, Ленин ёлунен юрдик.

I

Биз бабанънен танышымыз,
 Эр кес биле, Могъайякълы,
 Эп къонушкъан озъ кишимиз,
 Балалыкътан арыкъ джакълы.

Сабийлигин ойнап атты,
 Культепеде яшдашларнен.
 Котек ашап эвге къайтты,
 Агълай агълай козь яшларнен.

Зенгиллерининъ зулумына
 Балалыкътан эгди боюн.
 Тюшкенден сонъ бай къолупа,
 Унытылды ёлда оюн.

Екъсулларининъ «зенааты»
 Я ыргъатлыкъ, я чобанлыкъ,
 Не къой, сыгъыр, не де аты...
 Къарны тойса — бу онъгъанлыкъ.

Мазлумларны этти азат
 Октябрынинъ никъилабы.
 Чекиштирген чекти азап
 Къачты, къалды аякъ табы.

Айлы гедже, нурлы саба,
Пенсионер сырасында,
Иссе кѳошты сенинъ бабанъ
Коммунизм эрасына.

II

Къалын, индже, алчакъ, юксек
Заводларнынъ трубасын,
Бинълеп метр сайып кельсек
Усталыкънен сен къалайсынъ.

Терен, сайы чукъурларда,
Телюкелн юксеклерде,
Язда сыджакъ, кышта къарда,
Сени корем эр бир ерде.

Огде озюнь, бригаданъ,
Адымлайсынъ эп илерн,
Эшитиле откюр саданъ:
«Алдгъа, алдгъа, къалманъ керн».

Гъурурланам мен халкъымнынъ
Сендай чебер бир огълунен.
Ляйыкъ, алдынъ сен акъкъынъны
Девлетимнинъ орденинен.

Гъурурланам мен сенинънен
Адынъ Совет гражданы.
Сенинъ эял эмегишънен,
Урьметлене шурет шанынъ.

МАНГЪЫШЛАКЪ

Бу бугунъки Мангъышлакъ,
Дегилъ эски бир кышлакъ.
Шимди ярым адада
Он бинълернен яшай халкъ.

Бираз икълимн сертче,
Шиддетли еллер эсе,
Авасына алыша,
Четтен адамлар кельсе.

Индже девирлер кечти,
Биллиди эди бу сыр.
Ернинъ астында гизли,
Яткъан байлыкъ чокъ асыр.

Буюн зенгинлик ерде:
Къара алтын, номай газ,
Хазне бираз теренде,
Ернинъ устю такъыр-таз.

Нефть араштыргъанлар
Мында чадыр къургъанлар.
Джетыбайда, Узеньде
Ерге бурав ургъанлар.

Динъле, бу хош саданы
Пырлай нефть фонтаны.
Яраштыра кеттикче,
Намлы ярым аданы.

АЙШЕ АПТЕ

Ишхапчиннъ клубында
Таптаналы меджлис бугунъ.
Шень-шерамет эр кес мында,
Дереннъ, буюк бир той дюгюн.

Эр ким ерлеше ерине,
Бир-бирине козь ташлап.
Цехиннъ баш инженери
Тура, яваш сёз башлап:

— Коллективде озъ арамыз
Ишкир Айше аптемизни,
Пенсиюгъа озгъарамыз,
Айтып яхшы сёзюмизни.

Эки он йыл цехимизде
Бир апледай яшадыкъ.
Буюк ишлер япты бизде,
Айше апте юрткъа садыкъ.

Завод биле онынъ адын:
«Эли алтын» унери чокъ,
Бильгили чиленгир къадын,
Озь ишинде дегери ёкъ

Эгер тийсе эли, челик
Шекилини денъиштире.
О чалыша чебер-чевик,
Макъсадына илле ире.

Онынъ сыры — ишнинъ сыры,
Цехте даим огде кетти.
Бу устанынъ ёкъ хусуры,
Шегирдлерге ярдым этти.

Эвде алты бала асрап,
Эм заводда иш беджерди.
(Шай бакъкъанда къолай эсап)
Унер олмай бу не демек?

Он бир йиллыкъны битирди,
Онынъ кучюк Фера кызы,
Цехимизге ишке кирди,
Анасынынъ тыпкы озю.

Анасынынъ тезьясыны,
Энди кызы къабул этер,
Цехимизге кельмез кедер,
Шу иш ёнер бир зиянсыз.

— Айше апте! Пенсиягъа
Акъ къазандынъ, бу акъ буюк!
Узакъ омюр истеп санъа,
Бизни ёкъла, кель кет,— дейик.

Джыйын анджакъ узатылды,
Айше аптенинъ адына,
Пек чокъ сыджакъ сёз айтылды,
— Етсин,— дей халкъ,— мурадына!

— Сагъ олунъыз, Айше апте!
Сизге сайгъы, сизге урьмет.
Къызынъыз да кете, кете,
Оседжек бу ёлда, эбет.

ЭКИ ЯШЛЫКЪ

Яшы еткен, бакъ етмишке,
Озю кемалатлы ишке.
Бу земане къартбабайы
Ич инанмай фалгъа... тюшке.

Сакъалчыгъы бем-безычкъ,
Бели къамбурагъан азчыкъ.
Алыштыргъан беденини,
Язда, къышта тѣшю ачыкъ.

Акъ тишлери сыра-сыра,
Аля бугунъ сагълам тура.
Чѣльге авланмагъа кетсе,
Озь авуны мергин ура.

— Юр тѣрге, дей, Селим агъа!—
Урьмет этип эр кес огъа.
Эмек севген бу къартбаба
Былтыр чыкъты пенсиягъа.

Балаларынынъ якъын досту,
Озю бала олып осьтю.
Къарагъанда сукълангъандай,
Ихтиярынынъ бою-посту.

Сабырлы къарт, ъкъ океси,
Пек аджайип ою-эси.
Торунларны топлап бир кунъ
Мына айткъан икяеси:

Тоймай осьтюк сувгъа-ашкъа
Бизим яшлыгъымыз башкъа.
О девирде агъыр кунълер
Эди факъыр: къарткъа-яшкъа.

Байгъа керск. Юр сен ыргъат,
Эмегинъни оларгъа сат.
Бильги-илим, фен, техника
О девирде факъыргъа ят.

Аджыныкълы эди бахтым,
Ыргъат юрдин, кѣой да бакътым,
Къыр астында, бай кѣошунда,
Азмы тезек, джапма якътым.

Шимди улу Ватанымыз,
Ич кимсенен ъкъ давамыз.
Барышыкълы сакълап кельгси
Пек эртеден тевабамыз.

Бакъам оськен яш несильге,
Арскетн дестан тильге.
Азмы яш-къыз къараманлар,
Бу ифтихар къарт-эслиге.

Къат-къат юксельген юкълары,
Медениет сарайлары,
Китапхане, стадион..
Яшлыкъ ичюн бунунъ бары.

Яшлыкъ озюн фerasында
Улу Ленин эрасында.
Мен де озюмни генч саям
О яшларнынъ арасында.

ЭВНИНЪ БАБАСЫ МЕНИМ

Бпри артта, бирин джете,
Бир данеси къуджакъта.
Эр кунъ корем саба эрте
Бу къадынны сокъакъта.

Бугунъ саба кене мына
Расткелиштик иште биз.
Ясли, бала багъчасына
О ашыкъа шубесиз.

Учь баланынъ учеви де
Анасына лек ошай,
Къызыл юзли, сагълам муче,
Корьсенъ юрегинъ охшай.

Бу балларнынъ бабалары
Олгъан къазадан гъайып,
Учь оксюзнен тек бир къары
Яш тул къалгъан мугъайып.

Янашамда буюклери,
Къуджагъымда Гульнарчыкъ.
Адымлаймыз эп илери,
Иште багъча.. Ёл ачыкъ.

Ич ынджымаз бу оксюзлер,
Эгер сагъ олса тенним.
Бир анле олдыкъ бизлер,
Эвнинъ бабасы менним.

СИЗГЕ СЕЛЯМ КЕТИРДИМ

(баллада)

Сайде энди он докъузда,
Он экиде кърдашы.
Талпий шундай бу яш къызда,
Эвнинъ шимди о башы.

Ана-баба олды вефат
Дёрт-беш сене огюнде.
Тонгъучлары агъа — Рефат
Аскерликте бу куньде.

Бу къыз колхоз къуруджылыкъ
Болюгинде бояджы.
Теджрибелл бир къач йыллыкъ,
Бригадада аляджы.

Ешилликлернен ортюльген
Кой, оларнынъ азбары,
Манзарадан пек хош кельген
Бу тарафкъа эр, къары...

О кунь байрам куню эди,
Бирн къакъты къапыны.
Сайде ичтген:— О ким?— деди,
Сезинп аякъ тапыны.

Тышкѣ чыкты, кѣршысында
Яш бир аскер формалы.
Илькн кельди Осман мында,
Далгѣалана хаялы.

— Багъышланъыз, мен борджумы
Кельдим эда этмеге.
Бердим Рефаткѣ сѣзюми,
Сизге кирип кетмеге.

Иште мектюп, эм агъыздан
Селям кетирдим сизге
Ордудакн агъанъыздан
Корюшкен сонъ козь-козьге.

Бу хаберге кѣонакъбай къыз
Алгъыш айтты, севинди.
— Буюрынъыз, мусафир, деп,
Давет этти эвине.

Яш сержантнен таныштылар
Тата, кѣардаш якъындан.
Къызгъын-къызгъын лаф ачтылар,
Тувгъан Рефат акъкъында.

Агъанъызнен он секиз ай
Хызмет эттик бир полкта,
Озю тыпкы сизге ошай,
Беклей эди мен ёкъта.

Уйкен сержант, вазифеси
Козъдедир о штабда.
Къулагъымда откюр сеси,
Урьметлене, ог сафта.

— Ел устюнде кирдим,— дейсиз,
Мемниюнмиз бунѣ биз.
Я озюнъиз нерелисиз,
Эвде беклей киминъиз?

— Бабам ольген кѣазаланып,
Эвни кѣараплыкъ басгъан.
Гѣарип анам бунѣ янып,
Серник чѣпюдай азгъан.

О да кирген чокъкѣ бармай,
Хасталанып кѣабирге.
Бабамдан сонъ беш-алты ай,
Тилим бармай табирге.

Не къыз кѣардаш, не эр кѣардаш,
Не де аптем, ёкъ агъам.
Оксюз кѣалгъаным мен пек яш,
Балалар эви алгъан.

Балаларнынъ эви манѣ
Олды мекяным, эвим.
Юзлер-юзлер кѣардаш-агъа,
Мен оларнынъ биревим.

Мугъайгъанда севиндирди,
Эфкъарымы эследи.
Эм окъутты, кийиндирди,
Девлет менн беследи.

Мен борджымны эда эттим,
Техникумны битирип,
Мен де аскерликке кеттим,
Онынъ сафына кирип.

Озюм айван экимин мен,
Малны севдим яшылыкътан,
Юрегимнинъ укюминен,
Кери къалмадым халкътан

Шоферликни де огрендим,
Трактор да айдайым.
Тамир этем оны кендим,
Керек олса эрдайым.

Колхоз, совхоз къайда олса,
Саф эмекке пек разым.
Менден халкъкъа файда олса,
Иште, эсас бу арзум.

— Осман, сизиниъ кечминшигъиз,
Менимкине пек ошай.
Озюм кибилерин корьсем,
Бираз юрегим бошай.

Миллионер колхозымыз,
Сагълам, кисеси къалын.
Пек къыскъадан апълатайым,
Онынъ бу куньки алып:

Бираз котерилип джапкъа,
Къарасапъыз ашагъы,
Шашарсынъыз манзарагъа,
Озенлерден сув акъа.

Кой комюльген ешилкке,
Корюниши аджайип.
Сельбилери тийген кокке,
Нидже сенелер сайыл.

Фермалары айры-айры:
Тувар, къойнынъ, домузнинъ,
Къушы да бар бундан гъайры,
Джылкъысы чокъ колхознынъ.

Беш-он дегиль, онар-онар
Гектарларнен багъчасы.
Берекетли багъы да бар,
Ортасында дачасы.

Ала сабанджыларымыз
Эки юз пуд гектардан.
Шаша ябанджыларымыз,
Кельсе бизге тыш якътан.

Озен суву ягъдырамыз,
Явуи киби авлакъкъа,
Дымны ерде къалдырамыз,
Бу пек керек небаткъа.

Меденнет Сарайына
Эслеп бакъсакъ узакътан,
Эки къатлы якъы бина,
Севги къазана халкътан.

Беш юз киши бу Сарайгъа
Сыгъа эм арткъачынен,
Тегереклер ишлеп тура,
Авескърлар кучюнен.

Пек къыйметли китапларнен
Зенгин китапхалемиз.
Базылары он томларнен
Михдарлары нидже юз.

Колхоз идареси койнинъ
Кенарында ерлешкен.
Одалары мейдан онынъ,
Ярыкълана кунештен.

Бираз авлакъ идареден,
Дигер мейдан къаралты.
Гараж котерильген ерден,
Устахане беш-алты.

Тек трактор — юзге якъын,
Автомобиль бильмен къач..
Башкъа техника етерлик,
Эльге дегильмиз мухтадж.

Я коюмиз недай дюльбер,
Сокъакълары узун, кенъ.
Сыра-сыра мейдан эвлер,
Бу ортада ёкътур тенъ.

Ер астында трубанен
Эр бир эвге газ кирди.
Сагълыкълаштыкъ куль обанен,
Примуслар эскирди.

Эр бир эвде телевизор,
Бакъ янбашлап, янтайып.
Янъы мебель кене азыр,
Эв айыла аджайып.

Эр ханге бир къач журнал,
Кире учъ-беш газета..
Текрарлангъан эр кунъки ал,
Медениет тез арта.

Тамам койнинъ меркезинде
Мектебимиз учъ къатлы.
Севиндире эр кесни де,
Оджалар малюматлы.

Амамымыз эки болюк;
Къадынларгъа, эрлерге,
Земанедже яшай койлю,
Шарант бар эр ерде.

Сокъакъ, азбар, эвимизде,
Электрик ярыгъы.
Сюрю-сюрю мал бар бизде
Екъ ичинде арыгъы.

Магазинлеримиз толу,
Не истесенъ, сайла ал!
Пек къатнавлы азбар-ёлу,
Кейфистли эр бир мал.

Кунъден, кунъге яхшылаша
Шимди койлюнинъ алы.
Пек чокъунынъ «Москвич»и,
Базылары «Волга»лы.

Орта, алий бильгилилер
Мутехассысларымыз.
Техникумда, Вузларда чокъ
Яшлар ве къызларымыз.

Тюрлю-тюрлю миллетлерден
Колхоз азаларымыз.
Кельгенлер чокъ койге четтен,
Шеэрлилер базымыз.

Яваш, яваш коюмиз де
Кире шээр репкине.
Бу куюмиз ич ошамай
Бизим тюневинкине.

Ич де пешман этмезсингиз,
Коюмизде кълангыз.
Алышкълан сонъ кетмезсингиз,
Мында темель салангыз.

— Пек инанам сёзюнгизге,
Айткъланынгыз актыкълат
Ким не дейджек коюнгизге,
Сезиле янъы аят.

Мына меним бутюн пуртум,
Кучючник бир сандычыкъ.
Къланда кълансам, меним юртум,
Адымласам ёл ачыкъ.

Рефат эди якъын достум,
Мумкюн сизде де кълмакъ.
Иште озюмни косьтерсем,
Джемааттан ич ялмам.

— Эвинмиз бол, иште бизим,
Бизге, сизге де етер.
Буюрынъыз, джаным, козюм,
Ич де этмезсинз кедер.—

Осман кетти сабасына
Колхоз идаресине.
Кълый айваны фермасына
Кирди эсас ишине.

Койде кълалды.. Талийини
Сайденен сыкъ байлады.
Екътыр аиленинъ минн,
«Ляйгынынъ» сайлады.

РЕЙ БЕРДИ ИХТИЯР

Адымлады яваш сайлав одасына,
Догъурылды буюра сачлы кызгъа таба.
Бюллетенни ташлагъан сөнъ урнасына,
Оаъ борджуны эда этти бу къарт баба.

Таныш олдым сакъаллынен мен якъындан,
Яшы энди сексенлерде бу кишининъ
Меракъландым онынъ сабий, дер вакътындан,
Сёйлей берди, эп динъледим кечмишини.

— Сабийлигим: яры ачлыкъ, яры токълукъ,
Не аякъап, не де урба кийинмеге.
Фукъаренинъ мушкюль алы, башы ёкълукъ,
Кунъ кельмеди бала олып севинмеге.

Марум къалдыкъ асырларнен укъукъ-акътан,
Илим, фенге аш сув киби мухтадж эдик.
«Адам олмаз,— деди байлар,— джанль халкътан».
«Тильсинз», «сагъыр», эм де «дымма-сокъур» эдик.

Язымыз — кыш, кунъдюзимиз гедже эди,
Чевре-четтен еллер эсти корьдик афат.
Я верем, тиф... алып кеткен нидже эди?
Башымызны айляндырды дин, хурафат.

Энди яшым отуз бирге етишкенде
Перекопны кечип сырттан имдат этти.
Танъ агъарып — ерге ярыгъы тюшкенде,
Къызыл аскер бизлерни де азат этти.

Къартайсам да джемаатнен сафта кетем,
Докъуз-онну алып тургъан ихтиярым.
Рей берип озъ борджумны эда втем,
Апа Ватан! Яша, сенден бахтиярым!

— Эгер джапынъ татлы олса, пек къорчала тенинъни,
Ич бир микроб бийлемесин вуджудынъны, къанынъны.
Зайиф тени дерт тез бийлей, буны яхшы тут эсте,
Темизликни сакъла: эде, азбар, акъыр, куместе.
Темизлик бу — сагъламлыкънынъ эсасы эр кишиде,
Темиз олмагъа борджлу нисан тышта, ишинде.
Къайда олса эр бир пислик микробларнынъ ятагъы,
Курешмели бу микробнен адамнынъ хастасы, сагъы.
Хасталыкнынъ чешити бар; эм енгили, агъыры,
Бирин ичеклери сызлай, дигерининъ багъыры...
Дешетлисн, билъ! Ангина, грипп эм де терлеме...
Бу, шубесиз, базылары бизге тышардан кельме.
Энъ эвеля, къайда олса, микробларны эт дефин,
Эджель етмей чырмамасын вуджудынъны акъ кефин.
Джув элинъи аштан эвеля, аякъёлдан чыкъкъан сонъ,
Хасталыкнынъ огюн тез ал, къыйын олур йыкъкъан
сонъ.

Къайнамагъан сувны ичме, джувып аша емишни,
Сагълам, темиз вуджудынънен къаршылап ал яз,
къышны.

Чамашырынъ къайнамалы, къардай агъарсын тюзю,
Сагълыгъынъа хызмет этсин пенджеренининъ ортюзю.
Эр шейден де телюкели язнынъ, кузнинъ чибнинъ,
Писликлерде учып, къонып, джайрамагъан ёкъ куню.
Ичегинъде пек агъыры дуйсанъ, корюн экимге,
Бойсунмагъа борджлысынъ сен де халкъдай укъомге.

Дерлер санъа: «Поллитраны патлата бер биткенджэ,—
Озь озюнъни тедавий эт, хасталыгъынъ отъкенджэ,—
Дерлер санъа: «Ичинъ бурса, кобегинъни бар бакътыр,
Исал-нисал демесинлер, экимлерден йыракъ тур.
Джинаетлик, экимлерден агъырыпны гизлесенъ,
Билъ! Сен файда аламазсынъ «четтен» ярдым излесенъ.
Маразлыкънен куреш, алидженаб бир иштир,
Озюнъ кириш бу курешке, дигерин де кириштир.
Сейленъиз сиз, бу эджельми, яшлай ерге конюльсе,
Эджель дерсинъ, бу шубесиз, нисан къартайып ольсе.

Деги эким пек бегендим айткъан насиятынъ,
Бойсунмалы акъыкъаткъа Илимнинъ эр-къадынъ.

ЕНЪИШ БИЗДЕ

Эй, айнеджи, эй, намуssыз
Хани, джанавар — Гитлер.
Пис панджалы, алчакъ, юзсюз,
Лешке тоймагъан итлер.

Бу шерефли, урь аятны
Къурбанларнен къазандыкъ.
Биз эки юз миллион киши
Кучюмизге базандыкъ.

Уджюм этип бизге гизли,
Улькемизге къыздынгъыз,
Маска кийген эки юзли
Договорны боздынгъыз.

Кульмез олды бизге танълар,
Эй, джанавар, къатиллер,
Тёктюнъиз сиз нидже къанлар,
Лешке тоймагъан итлер.

Эм авада, эм денъизде,
Къуветлимиз топракъта.
Енгильмейджек орду бизде
Бунъа шубе ёкъ халкъта.

Бакъ, джебеде бизим топлар
Кулюнъизни учура.
Амма сизнипъ пис зырзоплар
Егъемиз, деп къычыра.

Эй, джанавар, эй, намузсыз
Герман фашисти, Гитлер,
Пис панджалы, алчакъ юзсюз,
Лешке тоймагъан итлер.

Улькемизде намус иши,
Курешлерге кетермиз.
Биз эки юз миллион киши,
Енгъиш эльде этермиз.

Огюмизде юксек къырлар,
Эм чукъурлар, энъишлер.
Сизге олюм, ач къашкъырлар,
Бизге исе энъишлер!

1941 с.

Козь огюмде эп джанлана тюневинки дженк мейданы,
Эр адымда къусып тура ер устюнде инсан къаны.
Дерелердай тереп чукъур, ер оюлгъан бомба тюшип,
Шинелине сыгъмай ята кенарында аскер шишип.
Эр бир эвде козь яшлары, аиледе матем куню,
Оджакъ сѣнген, орталыкътан котерилген: къона, спни.
Я эвлятсыз къалгъан ана, я тул къары эр бир эвде,
Сыфатыны джойгъан сагълар, этген тюшкен, арыкъ
кезде.

Эвге кирсе, азаплангъан къарт ананы дивар сыкъа,
Босагъадан адым атып, тышкъа чыкъса, джан тарсыкъа.
Тылда халкъны бир гунасыз о джеллятлар тпри якъкъан,
Дарагъачкъа салландырып, озю четген сейир бакъкъан.
Фашист джинаетлерининъ энъ къабасы иште мына;
Бабасынынъ козю огюнде кечти къызын памусына.
Лагерьлерде юзлеп, бинълеп нидже инсан ольди ачтан,
Не мерамет беслейджексинъ пис панджалы ят палачтан?
Тюневинки агрессорлар бугуль кирди янты ренкке,
Эллеринден кельсе эгер, киришеджек кене дженкке.
Кяр этермиз, бирлик олып аягъыны бугъавласакъ,
Бахт келпир инсанлыкъкъа, янты дженкни этсек ясакъ.
Бизим ичюн барышыкълыкъ о: ава, сув, гъыда, кунеш,
Буны эльде этмек ичюн гедже, кунъдюз керек куреш.
Эр бир грамм нефть, маден, богъдай, памукъ — бу
кучюмиз,

Юртумызны яраштыра бизим оракъ, чѣкюнмиз.

Енъильмедик, бизлер енъдик
Улу Ватан, дженкинде.
Баш эгилтип, тиз чѣкмедик
Къанлы душман огюнде.

Тырнагъындан тишинеджек
Силялангъан фашистлер.
«Германия енъильмейджек»,
Деп, чокъ окюрдинъ Гитлер.

Шубесиз, пек агъыр эди
Дженкиннъ бутюн девир.
Йыртыджылар чокъ джан еди,
Ынтылдылар илери.

Совет ордусы муакъкъат,
Бираз чекильди керн.
Джебэ, тылда топлап такъат.
Уджюм этти илери.

Улькемизден макътанчакълар
Гарнкъа къача байлады.
Якъты-йыкъты бу алчакълар,
Алгъаныны ташлады.

Чокъ ерини Авропаныъ
Ордумыз этти азат,
Улу Советлер Ватаны
Мазлумларгъа дегиль ят.

Енгильмедик, бизлер енгъдик,
Улу Ватан дженкинде.
Баш эгильтип, тиз чёкмедик
Баскъынджылар огюнде.

Озълюгинден кельмей енгъиш,
Къурбан кетти миллионлар.
Джебъ ёлу тёпе, эниш,
Кучъю эди мелъунлар.

Я аякъсыз, я да эльсиз,
Сагъ къалгъанда бир илле.
Ич де ёкътур гъам, кедресиз,
Эм, гъайыпсыз апле.

Бирин огълу, я да къызы,
Бирин бабасы, эри...
Кетти, кельмеди джебъден,
Чокъ генчлериниъ бинълери...

Эр бир йыкъылгъан биннаны
Халкъым янъыдан къурды.
Улу Советлер Ватаны
Кене аякъкъа турды.

Ленин партиясынен халкъ,
Ич бир дженкте енгильмез.
Онынъ ёлу адалет, акъ,
Ят огюнде эгильмез.

Кучюк-буюк миллетлерден
Бирлешкен бир къоранта,
Ишчи-койлю девлетинде
Бир сафта къар-боранда.

Текрар-текрар рахмет сизге,
Джанын фида эткенлер.
Ватан ичюн къараманджа
Дженкте шент кеткенлер!

Достларымыз чокълашалар
Эр ерде беш къытанынъ.
Азат-сербест коръмек истей
Эр бири озъ ватанын.

Енгильмедик — бизлер енгъдик
Улу Ватан дженкинде.
Баш эгильтип, тиз чёкмедик
Фашистлериниъ огюнде.

ЛЯНЕТ ФАШИСТ ХУНТАСЫНА

Халктынъызынынъ ханндери сизлерсиз,
Пис панджанъыз нисанларнынъ къанына
Лекеленди. Буны насыл гизлерсиз?
Бу джинает сыгъмаз ич бир къанунгъа.

Ильки къурбанынъыз олды Альенде,
Бильмеген ёкъ беш къытада адыны.
Джанаварлыгынъыз белли алемде,
Къан ичинде хунтанынъ эр адымы.

Бинълеп Чили ватанперверлерини
Бир гунясыз къуршунады, астынъыз.
Азат, сербест халкыннынъ реберлерини,
Ёкъ этмектир сизнинъ асыл хастынъыз.

Эр адымда фашист хунта тюрьмеси,
Эр адымда тель къоралы лагери.
Къолай дегилъ къапысындап кирмеси,
Даа да зор тирп чыкъмасы керп.

Телюкеде Корваланнынъ аяты,
Мабюс «олюм» адасында — эинданда.
Эсирине хунта джезасы къатты,
Олюм беклей эр бирини, эр аныда.

Азат олсун лагерьлерден, тузакътан,
Корваланнынъ къалгъан алай эсирлер.
Бугунъ марум эм укъукътан, эм акътан
Ватанына садикъ къалгъан джесюрлер.

Не де къуршун, не де тюрьме къоркъузмай,
Чили халкъы девам эте курешни.
Эбет, бирден баарь кельмей, кунъ къызмай,
Сёндюрмек кучъ алевленген атешни.

Фашистлерининъ бу фурсаты муваккъат,
Олар мытлакъ халкъ джезасын корерлер.
Эаллини азаплагъан залымлар,
Джанны-джаннен, къаппы-къаннен тёлерлер.

Келе, кече мевсимлер, айлардайын,
Озь вакътында яраша эр бирисн.
Баарьде ягъмур кыйметли, ягъгъан сайын,
Ешилликни севе къой сюрюлерн.

Артын кесмей сепелеп, ягъып турса,
Кузьде зарар кетире берекетке.
Куньде пишип, арманда ашлыкъ къуруса,
Зиян олып сачылмай буртюк четке.

Язда язны пек севем, кузьде кузьни,
Къармакъ атам озенге, эм ялдайым.
Баарьнинъ хош кунешн охшап бизни,
Сылавчаниен балыкны тез алдайым.

Къышны яраштыра къар, пек аджайып,
Баарьдеки ягъмурдай, о да достум.
Юварланып устюнде, чана тайып,
Балалыкътан берабер къарнен осьтик.

Къышны яраштыргъан къар, ягъсын тереп,
Язда, кузьде чокъ олсун чельде черен.
Эр бир буртюгн алтын захиренинъ,
Гонъю кулп, шадлансын, буны корьген.

Козь ташланъыз бир тышкъа,
Кене кирдик биз кышкъа.
Сезесизми, балалар,
Гедже узун, кунь кыскъа.

Азырландыкъ та кузьден,
Къоркъмакъ керек кыш бизден.
Истер боран уфюртснн,
Истер ягъсын къар тизден.

Не аджет мугъаймагъа,
Чанам да бар таймагъа.
Конёкларым яп-япъы,
Даа не керек манъа?

Устюнде тайып къанам,
Къушдайын уча чанам.
Къышта темиз авада,
Не болдурам, усанам.

Сагълам, дей мени эким,
Сыныфта мен илерим.
Басып тургъан энъсени
«Экилерден» ёкъ юкюм.

Апам биле, мен кыйдам
Эр кеске тие файдам.
Кыйтып кельсем мектептен,
Сув кетирем чешмеден...

ҚЫШ САБАСЫ

Акъшамки къара топракъ,
Саба бакъсам энди акъ.
Қылын къаргъа комюльген
Чевремизде эр бир якъ.

Дамлар, сачакълар ортюк,
Кимер ерлерде курьтюк...
Санки дерсинъ къардан кыр,
Огюлде тура тим-тик.

Яраштыра къар кышны
Дагъны, чёлын, кыртышны.
Пек хош келе софадан
Сейир этсенъиз кышны.

Ерде кылын къар ятса,
Декабрь — мартны атса,
Берекетли яз дейлер,
Тизлеринъ къаргъа батса...

«Акъбардакъ»тыр — акъ тюсли,
Къар — топракнынъ гыдасы...
Билесизми балалар,
Къарнынъ пек чокъ файдасы.

Кимер къоранталар базы къуйсыз балалар...
 Донатылган софрандан разы олмай къалалар.
 Сагълам олар, дегиллер, диетагъа нч мухтадж,
 Я нечюн аш сайлайлар къурсакълары олса ач?
 Ягъ, йымырта, сосиска бу софрада сабалыкъ,
 Сют, пенир де... аз десенъ, эбетте бу къабалыкъ.
 Эй, балалар! Боллукъ, деп курьсименъиз ниметни,
 Бир локъманы пек буюк ач къарынгъа къыйметни.
 Къартынъыздан еоранъыз «ачлыкъ» деген бу сёзни,
 Кечкен къара купълернен таныш этер о сизни.
 Эр йыл миллионлар оле ер юзюнде ачлыкътан,
 Эбет булар бай дегилъ, бары фукъаре халкътан.
 Ичте зиян этмейик эвде ашалгъан ашны,
 Бу къандеге уймалы апленниъ къарт, яшы.
 Къаткъан, къуругъан тапылыр, оныс олмаз эбетте,
 Бир савуткъа толдур да, оны къойынъыз четке.
 Келир, алыр, айтсанъыз мал асрагъан къомшунъыз,
 Бу файдалы бир ишке иссенъизни къошунъыз.
 Чёплюк ящиклерине атылмасын мубарек,
 Отымек инсаннынъ къаны, тапталмасын мубарек.
 Бинъ бир кере тешеккур Улу Девлетимизге,
 Ер устюнде дженнетни яраштыра о бизге.
 Шай олса да тилимни егерликче тилинъиз,
 Мубарекни яшылыкътан къадирынни билнинъиз!

Магазинде беклеп тура: къаве, шекерге, тузгъа,
 Окелендим, яш сатыджы, пек форсалы бир къызгъа.
 Азырлыгъы нч де битмей, саат кечти докъузны,
 Арекети, лафы къаба алыджынен бу къызпынъ.
 Невбетте чокъ: эркек, къадын, кимиси яш, кими къарт,
 Бир битайчыкъ деди:— Къызым, эки кило курпе тарт!
 — Мен чекерим, амма сизде бармы къагъыт, торбанъыз?
 Къагъыт, торба олмагъанлар ботен беклеп турманъыз!
 Бир келинчек туюнни тёкти башындаки шалына,
 Бир шей демей, ёлгъа тюшип кетти о озъ алына.
 Акъыллылар деръал тала эр бир шейнинъ эбини,
 Бакъам, бири азырлады онълу-соллу джебени.
 Биревине шекер тёкти, лакъша толу дигери;
 Бу бириде юкин алып, къайтты эвине керн.
 Кесек шекер олмагъан сонъ, тоз шекерден чектирдим,
 Янъы алгъан такъиеминниъ ичерсинне тёктиюрдим.
 Бирисине бу сатыджы сдачны тюз бермеген,
 Онда «янъгышылыкъ» чокъ ола, бешликин учъ беллеген.

Талап этсенъ алыджыдан, медений ол озюнъ де,
 Халкъкъа урмет сезильмели эм ишинъде, сёзюнде.
 «Афу» талап этмеге бакъ, мал чеккенде «япъылсанъ».
 — Аферин!— дер эр кес санъа, урмет иле анъылсанъ.

АРТ КЪАПУДАН АЙЫНГЪАН

Айланамыз базарда балдызымнен берабер,
О пек атик бир къадын, алышвернишке чебер.
— Башта, деди балдызым, къыймалы эт алырмыз,
Эвге эртедже къайтып, бир кобете салырмыз,
Эт тюканы, нчннде беш-он кнши невбетте,
Биз де кирип, сыгындыкъ къапу янында четте.
— Беклеменъиз, къой эти битти, бавур алынъыз,—
Деди шишман бир къары, тек шу сатлыкъ малымыз.
Океленди бириси:— Утан ялан айтмагъа,
Дюнки кельген семиз эт къайда кетти? Айт манъа!
Сен тюневни «кеч» дединъ, этни къабул эткен сонъ,
«Арт къапуны» ачтыгъмы, бизлер эвге кеткен сонъ?
Тефтишчи къыз кельди де, чыкъты этиниъ «къокъусы»,
Арткъапудан айынган къой этининъ чокъусы.
Кирдик дигер тюкянга, кене невбет, бекледик,
— Қызым, ири пирничтен бир килоны чек, дедик.
— Кило дегиль, беш чекем, баш устюнде еринъиз,
Амма кягъытымыз ёкъ, озюнгъизден беринъиз!—
Элслендик, газета ёкътыр сепетинизде,
Шай да пирнич аламай, кери чекильдик биз де.
Бирден бакътым солума, корем, кучюк бир бала,
Алган ракъы, эм тютюн сепетчингине сала.
— Акъкынъ ёкътур, балагъа нечюн ракъы сатасынъ?
Сатыджылар бильмели озю якъан хатасын.
— Я сен кимсинъ? Къарт обур! Ачыл мындан, баш
кутьме,

Озь ишимни мен билем, манъа закон огретме!
Менде нефрет догъурды сатыджы къыз озюне,
Не демеге бильмедим айткъан къаба сёзюне.
Шикъет десфетринне яздым бутюн дёртимни,
Дедим, бельки окъурлар меним шикъетимни?
Ог къапудан сатылса тюкяндаки къыт маллар,
Эльбетте пек аз олур джемнетте зыт аллар.

СЫДЫРГЪАНЛАР ТЕРИСИ

Ачып азбар кѣпуны, селям бердим енгеме,
— Кир ичерге, тышардан айтма манѣ ангеме.
— Эмджем кѣйда, корюмсей, чыкъмай бизим тарафкъа,
Эвде джаны сыкъылса, адам тапамы лафкъа?
— Чайханеге айланды, энди кѣйтмаз якъында,
Не сабалыкъ, не уйле, аш ашамай вакътында.
Даветнаме ёллангъан пек узакъ бир союндан,
Саба кельди окюннп, онынъ суннет тоюндан.
Заваллынынъ терисин сыдыргъанлар бир тамам,
Бундай масхаралыкъкъа, кѣрт олсам да утанам.
— Енгем, онъа не керек, тойда котеклешмеге,
Терисин сыдырып, башын, козюн тешмеге?
Аша да, ич хайырла, адагъынъы бер де кѣйт,
Яхшы кѣршыласалар, тешеккюр де, алгъыш айт.
Сыдырылгъан териден, эбет, кѣаны акъкъандыр,
Кѣавгъа-котек олгъан сонъ, халкъ да сейир

бакъкъандыр?

— Барамайсынъ фаркъына Фахри, ачыкъ корюне,
Отурткъанлар эмдженъин мейдан эвинъ тѣрюне.
Берген кѣонакъбайына меним ядикярымны,
Суннет олгъан балагъа бир онлукънынъ ярымны.
Адагъы да он кумюш, мына булардан башкъа,
Берип кѣайтам дегенде, отурткъанлар шабашкъа.
Кѣасарткъыдай япышкъан, кѣайта келип аякъчы,
«Эки онлукъ, бу пек аз, сен шакъаны быракъчы».

Ярым саат аякъчы кѣартнынъ башын кутъкен сонъ,
Халкътан алгъан борджкъа, джебнидеки биткен сонъ.
Терлеткенлер гѣарипни, уч онлукънен кѣуртулгъан,
Бунъа чыкъын океси, тап нефеси тутулгъан.—
— Енгем, энди анъладым, недай сыдыргъанларын,
Нефиси хорлар, халкъ тонап, акъча кѣыдыргъанларын.
Арамызда пек чиркин шабаш джыюв адети,
Онынъ огюн алмагъа чокътан кельди муддети.

БЕДАТСЫНЪ, ИБРАИМ

Исан десем, ошамайсынъ,
Пек бедатсынъ, Ибраим.
Кокте догъгъан «ягы айсынъ»,
Шавленъ сѣнок эр дам.

Сачларыгъны осьтюргенсинъ,
Корем, адден теджавуз.
Юннен ортюк джаврунъ, энъсенъ,
Ичингъни бийлеген къавуз.

Сакъал да шай, мыйыкъ да шай,
Курмелешкен юнлери.
Корюнннннъ джиге ошай,
Исан эдинъ дюнълери.

Сенинъ аркъадашларынъ чокъ,
Сач осьтюрип ташлагъан,
Амма сендай бедаат ёкъ,
Къолун алмай къашыгъан.

Афта демей, ай демейим,
Мевсимде бир ол тыраш.
Корип насыл индемейим,
Бу сенинъки насыл баш?

Пармагынгъда алтын юзюк
Я бу санъа не керек?
Мода ичюн козьде козьлюк,
О да косьтермей, эрек.

Тырнакъларынъ кесильмеген,
Осьтюргенсинъ оны да.
Араларын кир бийлеген,
Сендже бу да бир мода.

Битирген сонъ опынджыны
Сенинъ сыныфдашларынъ,
Эр бириси анда-мында
Чалышмагъа башлады.

Я заводда, фабрикада,
Селикъасы эмекте.
Нам къазангъан бригадада,
Тезъя башында, цехте.

Сенинъ исе ниннъ-кучюнъ
«Ит сувармакъ», ашамакъ.
Темиз дегиль ичинъ, тышынъ,
Бу да сендже — яшамакъ.

— Ярыныгъны тюшюнмейсинъ,
Сѣз ёкъ, бугунннъ «парлакъ».
Эбедий шай кетер дейсинъ,
Биль сен: дюнъя юварлакъ.

Деди Ибраимге бир кунъ,
Акъсакъал къартбабасы.
Дегенлери дегиль чиркинъ,
Бельки олур файдасы.

Шашарсынъыз биринджисин япысына,
Зорнен сыгъа дашханенинъ къапусына.
Яшы къыркъ беш, «зенааты» ашап ятмакъ,
Энъ акъыллы тек бу экен, къалгъаны ахмакъ.
Онъа сувукъ тез токъуна, яз сыджагъы,
Суз чыкъарып ташны сыкъса, иш къачагъы.
Бу къайнаана пек айбетлей «пазикъ» элин.
Иштен кельсе, эв эсирин янгы келин.
Бутюн хызмет оны беклей ичте-тышта,
Одун яра, комюр парлай аяз-къышта.
Бзарь кельсе, эльде курек, къазма, чала,
Эр ишине бу къайнаана бир мин тапа.
Келинине о зыт кетти та нышандан,
Аля бугунъ разы дегиль яш Зишандан.
Юваш келин яманлапа таныш, яткъа,
«Сайгъысы ёкъ, тентекче» дей яшкъа, къарткъа.
Келин, киев арасына кирди джады,
Бильмегенлер бильсин «Лейля» онынъ ады.
Огълан къалды анасынынъ тесирине,
Акъсыз уджюм этти эвнинъ эсирине.
Зулумларгъа къайсы келин даянаджакъ?
Сёнип кетти, алевлеинп янгъан оджакъ.
Лейляларнынъ озю, сёзю ярашыкъсыз,
Къайнааналар джадылашкъан эв ышыкъсыз.
Экинджиси шайлы къадын маалемизде,
Келин кирди эвлерине былтыр кузьде.

Бу къайнаана япынгъан сонъ марамасын,
Халкъ серинип насыл онъа къарамасын?
Эр кес разы козьлюкли бу битайдан,
Хабер бере: Марс, Чолпан, эм де Айдан.
Келиннин охшай оне озъ кызыдай,
О да онъа сюйкелене бир къозудай...
Сайгъан-севген къайнаанагъа урьмет эте,
Охшап, олип, сагълыкълашып ишке кете.
Бу къайнаана,— Тур къозум — дей,— ювун, аман,
Ишке бираз эрте барсанъ, бу да бир шан.
Халкъ бегенсин эм озюпнин, эм ишнннн,
Тувгъанынъдай къаршылап ал ят кишини.—
Джетеклешип огълан, келин эм къайнаана,
Театрге... юрюш этсе, халкъ сукълана.
Пенсиясын алгъан сайын бир ядикяр,
Келинине, я буны ким этер никяр?
Эм догъаджакъ торунына оюнджакълар,
Къавал, къокъла кым балагъа, боюнджакълар.
Эв ишинде учъ муче де ортакълаша,
Огълунинъ да эли ишке пек яраша.
Бу битанынъ ады Фера — ярашыкълы,
Муаббетлик олгъан эвде кунъ ышыгъы.

ГУРЬЕВ ИКРАЛЫ ШЕЭР

Эки ёлджу, мен учюнджим тёпедө.

Узакъ ерге кетемиз, нек сефалы купеде:

— Къайда, къардашым, огъур, эм озюнгиз переден? —

Ден сорады тюпте къарт, янындаки яш эрден.

— «Гурьев» деген шеэрге кетем, анда бар «назлым».

Минводада «чалышам», озюм догъма кавказлым.

Шу шеэрден суу акъа «Урал» дейлер адыны,

Ерли халкътар нек биле байлыгынынъ дадыны.

Къызыл балыкъ, севрюга, эм де судак, эм сазан,

Эринмесенъ, тут, аша, керек олса, сат, къазан.

Къара икра боллугъын нисли ёкътыр сезона,

Гурьевлилер къашыкълап оны ашайлар мында.

«Охшамагъа» беджерсенъ, Урал эбет нек шайлы,

Азлыкъ этсе къармагыныъ, ав атмасы къолайлы.

Каспий авасын алсам, нч де къалмай «маразым».

Джумоскерининъ кучючик базарындан нек разым.

Янам десе, баш эге эр шей нисан кучюне,

Докъуз дане посылка икра къойып ичине,

Кечкен сене ёлладым сой-сопумнынъ адына,

Алишвериш эте, деп кимининъ келир ядына.

Джумоскерде килосы дёртке чыкъа, я бешке,

Айлан саба салкъыннен, куньдюз пишме кунешке.

Бизде нек къыт бу икра, къашыкъ-къашыкъ

къапмайсынъ,

Килосына учь онлукъ адасанъ да тапмайсынъ.

«Отпускамъ» кечирем о тарафта эр сене,

Бу йылда шу мерамнен ёлгъа чыкътым мен кене.

«Богъчам» къалын, «назлыма» бош кетмейим эр данм,

Гурьевден де кериге эль къавушып къайтмайым.

Закон ёкъмы десенъиз, закон да бар эбетте,

Эгер къапкъангъа тюссенъ, ишинъ судда небетте.

Ана энди айт, къартым, нерелисинъ сен озюнгъ?

Къулагъынъ чокъ эшиткен, эм чокъ корьгендир козюнгъ.

— Мен де Гурьевли олам, анда догъдым, эслендим,

Баба-деделер киби балыкъчыным мен кендим.

Динълен турдым лафынынъ, иланы чокъ тюзюнден,

Арамтамакъ экенсинъ, сездим айткъан сёзюнден.

Бош олгъаны корюне сенинъ къафанынынъ тасы,

Ашалырма къашыкънен къызыл балыкъ икрасы?

Сендай арамтамакълар Гурьевде де ёкъ дегиль,

«Джумоскеринъ» «къокъуткъан» Урал бою ачкъан «гуль».

Эбет, дегиль бу къармакъ, «авескярлар» ав атса,

Эм икраны, балыкъны гизли «танышкъа» сатса.

Танъры берген байлыкъ дей, буны базы ахмакълар,

Я бундайын силътевинен разы олурмы халкълар?

Даянмадым, юкъардан аман эндим ашагъа,

Кавказлыгъа илиштим, якъыилап янашагъа.

— Эшиттинъми, не деди янынъдаки ихтияр

Къызыл балыкъ икрасы дегиль, къапыста, хияр.

Аягынынъ терс бассанъ, билъ Гурьевде къалырсынъ,

Къара икра ерине, ким билъсин, не алырсынъ.

Табиатнынъ байлыгы — бу деолетининъ келири,

Барсын, олсун о джансыз, барсын, олсун о тирн.

Бизим бу йылки мевсим былтыркине ошамай,

Урал озени салкъын безек тутса бошамай.

Гурьев икралы шеэр, бары девлетке, халкъкъа,

Талатмагъа оламы оны арамтамакъкъа?

Инсан шаны ёктыр реиксиз юзюнде,
Ичип кельди Зия кене клубкя.
Чиркеф толуга эр бир айткан сёзюнде,
Халкь дарылса, сёгсе, кельмей эм опкя.

Тартып «ойнай» яш кызларнынъ этегин,
Я да аякь чала базыларына.
Къашанмаса ич де турмай о тегин,
Бирезлернен котеклешсе, барына.

Кимерде бир, кимер ерде, базада,
Джемиетке акс ёллар излене.
«Зия яхшы ишлей, дейлер заводда»,
Хулиганнынъ джинасти гизлене.

Эки кере чагырылды бир айда,
Белли «чечек» о да милицияда.
Чешит якькя чапканындан не файда,
Халкь нефретнен кусип бакъса Зиягъа?

Эки раатлыкь куню, беш кунь чалышкьандан сонъ,
Не де сефалы экен, бунъа алышкьандан сонъ.
Бу куньлерин пек билки файдаланган этер кяр,
Профсоюз, коллектив, къоранталы, эм бекяр.
Алимджаннынъ раатлыкь куню кече файдалы,
Язда серген ерлери: дагъ этегин, я ялы..
Къайда барса озюнен: эки бала, къадыны,
Илле тапа бу адам раатлыкьнынъ дадыны.
Китапны бу аиле эм пек севе эр кестен,
Истегенин тапмаса, алдыралар меркезден.
Къорантанен я кино, я театр, я футбол,
Аиледе бутюн иш япылган сонъ къолма-къол.
Ваджип деген дигери Алимджаннынъ тамыры,
Отуз беште, сезиле аркъасынынъ къамбыры.
Къарылары, эм булар бир заводнынъ кишини,
Айры-айры цехлерининъ я устасы, ишчиси.
Ваджип апакъайына ярдым этмей, эрине.
Амма озю пек апес къурулмагъа тёрюне.
Кино, футбол, китаппен достлашмагъан бу киши,
Эм раатлыкь куньлерин юкьлап ята чокьусы.
Бойле тембелъ акъайнынъ ким чыкъаджакь огюне?
Амма заваллы къадын эв ишинен дёгюне.
Уйлегедже тешектен турмай — юкьлап тойган сонъ,
Эден чыкьты олукьны кисесине къойган сонъ.
Салкьын пиво патлатса, арарети къанаджакь,
Бугунь, ярын эки кунь Ваджип раатланаджакь.
Къаш къарарды тышарда, Ваджип эвге къайтмады,

Эвден къайда кеткенни къарысына айтмады,
 Яры гедже, таң атты, саба, кепе ёкъ Ваджиң,
 Апансыздан агъырса, кетиреджек ким аджеп?
 Башта пипо ичильди, сонъра ракъы башлады,
 Эвден алгъан онлукъны ресторангъа ташлады,
 «Раатланды» эки кунъ Ваджиң вытрезвительде,
 Тапыш эди бу «курорт» онъа, эбет, эвель де,
 Элиндеки саатни къана къайда тюшюрген?
 Козюн устю къабаргъан, я ким урып шиширген?
 Қайда аякъаплары, алгъан я он кумюшн?
 Бутюн бойле белялар ичкиджиланкиниъ иши,
 Афтада бу эки кунъ раатланмакъ бир бахт,
 Файдалангъан кяр этер оны биллип эр вакъыт.

МЕРАМЕТСИЗ

Сангъа боштан сёз айтмайым, дипъле мени келинчек,
 Сачларыңны бурдур севсенъ, кокрегинъе такъ чечек.
 Клуб, кино, эм театр, зевкъ, сефа, эглендже,
 Эрнимсесенъ ойнамагъа, бар да айлаң эр гедже.

Тек унутма, эрсиъ тулсынъ, сен догъургъан анасынъ,
 Бир озюңниң керегинъни темни этсенъ, къанасынъ.
 Ниңюн догъмуш, эвлядынъа терс чевирдинъ юзюңни?
 Озюң сербест, къарт ананъа быракътынъ яш
 къызынъны.

Сабийниңни олип, охшап бавурынъа басмайсынъ,
 Халкъ тазирн пек еринде, онъа къулакъ асмайсынъ.
 Эмчегинъе тойдурмадынъ, асрет олды сютюнъе,
 Сипректе бир сени коръсе, алып чапты устюнъе.

Бош «юресинъ», айырмайсынъ эвлядынъа бир иссе,
 Кунъдюз-гедже, афта, айлар о битанен, сен иссе:
 Пек «енгильсинъ», бир эр коръсенъ джилъвелене
 башлайсынъ,
 Эвлядынънынъ тербиесни къарт ананъа ташлайсынъ.

Тюшюн де бакъ арекетинъ ич ярашмай шанынъа,
 Чалыш да ал эвлядынъны, къарт ананъдан янынъа.
 Ямаплардан дегиль, къардаш, намуслыдаи ал ибрет,
 Озь аналыкъ борджынъны севсе-севе эда эт.

Коры Титрей баласына, атта. джапапар, кийик,
Сен инсансынъ джемнетте къабаатынъ пек буюк.
Озь баланыны ынджыткъапсынъ, чекиширсинъ озюнь де,
Сильссинъ кетмез къара леке о:нор бою юзюньден.

ДЖАРИС МЕККЕ

Ич кимсени о бегенмей, пек аллекюм, лагъап такъа,
Озю къаба, тили зезр, эркеслерининъ джанынъ якъа.
Уйлегедже юкълап ята, тура джайыкъ ёргъан тёшек,
Ашап эвден чыкъып кетсе, эси-дерти тазе ошек.
Уйдурмагъа ой да уста, тешкергенде ёкъ асылы,
Дёгмелерден тое япа, къозгъалгъан сонъ маясылы.
Орталыкъны юрип келе экиндиве эвге кене,
Къапусындан ичке кирсе, озьлюгинден окелене.
Къомшулары озь эвинде йыр йырласа, этсе шакъа,
Джарис Мекке чалып чыкъа,— айкъырма,— деп давуш
къата.

Не къыз, огълап, тек бир къоджа,— эрим,— деген
къайгысы ёкъ,

Бу яш къадынъ озь кейфинде акъайына сайгысы ёкъ.
Пыртайгъан сонъ, къоджасына аш пиширип софра
къоймай,

О заваллы иштен келе, ач къарыны ашкъа тоймай.
— Мен бу эвде бир кунъ турмам, эгер къоджам ишке
къойса,

Эв асрамакъ вазифеси, эвленгенлер кие мойса,
Дей эрини:— Акъай олсанъ, чалыш, къазан, дамлы ашат,
Кийиндирип-къушандырмакъ бу борджунъ, биринджи
шарт.

Мытлакъ ляйыкъ бу къадынъга,— чокъ курсиме, айып,
десек,

Бу дёртюнджи къоджанъ ола, биринджиден сайып
кельсек.

Илькисини ташлап кеттинъ, сени севе, сая эди,
Маалемизде урьметленген уста — Темир-Къая эди.
Абселямиен яшап турдынъ къавгъа-котек, тек бир сене,
Манъа акъран дегильсинъ, деп айрылыккъа чыкътынъ
кене.

Учюнджиси сени къувды,— тилинъ аджджы бибер,—
деди.

Ал пыртынъны, чабик-чабик эвден ачыл «дюльбер»,—
деди.

Иште энди Эреджепини джанын якъа акъшам-саба,
Сёгонгенде эв янгъыра пис сёзлернен къаба-къаба.
Къызлыгынъда баба бакъкъан, эрден эрге эп бесленген,
Бир заматсиз отуз сене яшаса да, тез эсленген.
Яхшы тюшюн Эреджепини энъсесине минген Мскке!
Сен юкълайсынъ, сарылгъанда къадын-къызлар саф
эмекке.

Сен де урьмет эт заметке, заметинънен юксель орьге,
Сен де халкъдай нам къазан да, джемиетте сонъ чыкъ
тёрге.

БОЙЛЕ АДАМЛАР ДА БАР

Тек бир суек — вуджудында, бакъ, эти ёкъ,
Насвай чеке, чеке, чеке небети ёкъ
Сигаретини бирин ташлай, бирин башлай,
Оксюрги къозгъалгъан сонъ, козю яшлай.

* * *

Эвден чыкъса, ич де бильмей керн къайтмакъ,
Бу къадыннынъ, иши-гуджю ошек айтмакъ.
Кучючик бир дёгмечниктен туюс ясар,
Онынъ ичюн бир шей дегиль халкъ мугъайтмакъ.

* * *

Шай бакъкъанда, мелек дерсинъ, пек «утанчакъ»,
Чокътан берли къыдырылгъан бу бир къачакъ.
Къорантасыны ынджытып, ташлап къачты,
Учъ балагъа алименттен къоркъкъан алчакъ.

* * *

Ёлджуларгъа шофер турмай хитап эте:
— Касса ичте, билет алсын билетсизлер!—
Я билетсиз видждансызлар азмы кете,
Бойле ёлджу халкътан юзюн насыл гнзлер?

ОХ ЧАЛГЪАН ОСАЛДЫР

Сенсинъ Осман акъсыз ерде къомшунъны ынджиткъап,
Бутюн къорантанънен онъа сенелернен кин туткъап.
Къомшусыны ашаламакъ — бу лек осал хаснет,
Къайсы баба эвлядына буны этер васнет?
Макътанма сен «эйлигннъден» къомшунънынъ козю

токъ,

Эвлядынъ бар, нч де онынъ хастасына чалма ох!
Тидинъни чокъ соза бсрме, оны бираз тут тартып,
Хоразланма къомшунъа, къаушларыныны къабартып.
Сакълап олмазсынъ къомшунъдан сен озюнъни билъ,

инап.

Медениетлимиз, десенъ, хайыр, Осман, бу ялан.
Меденнет тек урбанен ичте тайини этильмей,
Пылтыравукъ туфлилернен къар устюнден кетильмей.
Меденнет — бу инсанлыкъ, нч кимсени ынджитма.
Джан авуртсанъ, афу истеп, муаббет ол, кин тутма.

БАТАН

ИЧЮН

БАТАН ИЧЮН

Ич кимсе унутылмады,
Ич бир шей унутылмады.
(Ватан ичюн джаныны фида
эткен Умеров Алиге багышлана.)

1

Топрагы аз, озенсиз, мында сув кыт,
Чевре четте: дагы, кая, тѣпе, дере.
Нидже асыр яшалган — бу да бир юрт.
Эр бир койлю чаресин озю коре.

Фукъаредѣ багыча аз, шундай багы да,
Ерге фидан отуртса, осал оськен.
Чайырлар бар узакъта, мында дагы да,
Екъсузларга олар да турмай куськен.

Кийик алма, кызылчыкъ, фындыкъ, акълап,
Бу да гыда факъырга кечниме.
Даяныкълы сойлары кышкъа сакълап,
Кунни, айны, мевсимни кечирмеге.

Албав сувлу къуюсы Сюпрюташнынъ,
Ичмеге де уйгъунсыз, эм тереиде.
Къуванчылы бир чешме къартнынъ-яшнынъ
Бир ютумы шыфалы ичсенъ тенге.

Бу дереге сель тюшкен, ягъса ягъмур,
Акъкан сувлар топланы дагыдан, къырдап...
Пек зор кечкен фукъаре халкъ омюри
Сель терекни кочюрген тамырындан.

Байы да бар бу койнинъ, руханийы,
Эм дагы, топракъ-багычалы, эм ыргъатлы.
Къайда олса буларнынъ артыкъ сыйы
Къайсы якъкъа узатса, эль такъатлы.

2

Алты огълан, дѣрт де кыз къораптада,
Апа-баба он эки... сайып кельсек,
Алча къ эвде бир софа, эки «ода»,
Эркек къадын бир ерде — керчек десек.

Он эвлятны догъурды шайли Гульсюм,
Абибулла агъа да эвде баба.
Экиси де урьметке лийикъ исем,
Къарт къалдырмай намазын акъшам, саба.

Он эки джан, кийими, эм тамагы,
Кечиндирмек пек къолай дегиль, эльбет.
Аппенинъ етишимей тутамагы,
Сютлю къавѣ бу эвде, дерсинъ шербет.

Потюк де мот, эм чызма, орьме къалпакъ,
Байрамларда кийиле, о да сакълы.
Арттырамай тамакътан фукъаре халкъ,
Айлар кече, сенелер ачлы-токълу

Абибулла агъага кельди къонакъ.
Къадынынъ кърдашы, Бекир дейлер.
Зенгинлерден, урьметлей оларны халкъ,
Эвининъ тѣрюн косътерип, «юр, кир» дейлер.

Опъа белли шубесиз, кой аята,
Кечинмесн пек агъыр факъырларга,

Язы сыджакъ бу ериниъ кышы къатты,
Къар курътюги къалана дагъ, кырларгъа.

3.

Бекир деди софрада къонакъбайгъа:
— Къорантагъыз балабан, чокъ джанынъыз,
Берингъиз сиз Алини беш-он айгъа,
Яшап турсын бизлернен огъланынъыз.

Сонъ бегенсе, ай дегиль, къалсын йыллар,
Софрамызда бизлернен ашар-ичер.
Азмы ондай дюньяда факъыр-къуллар,
Буюр-осер, омюрлер келип-кечер.

Али энди шеэрли, бу кой дегиль,
Электрик прыгъы яна гедже,
Зенгинлерге бу ерде яшав енгиль,
«Хансарайны» айлансанъ, хош эглендже.

Али яхшы клиинди: кольмек шан...
Чарыгъыны быракъты, эм камзолын...
Кой баласы демезсинъ, корьсенъ тыштан,
Энди сезе башлады яшав ёлун.

Табанаджы дайысы, иш келирли,
Лякин озю чалышмай, чалыштыра
Аль этмеси къолаймы? Терп кирли,
Алини де бу ишке алыштыра.

Тамам бир йыл чалышты дайысында,
Вазифеси — териден юнни кырмакъ.
Тюрлю-тюрлю сасыкълыкъ, пислик мында.
Янашада «Чурюк сув», деген Ирмакъ.

Не де айлыкъ Алиде, не сенелик,
Бутюн эмек тек-тамакъ токълугъына...
Авучынынъ ичерси делик-делик.
Санки дерсинъ элине къойгъан кына.

Дайысынынъ ярдымы олды коне,
Али кирди «Зынджырлы Медресеге».
Бири келе айларнынъ, бири дёне,
Меракъланып азырлей о дерслерни.

Сюйрюташлы бу бала сохта чокътан,
Мевсимлернен козюнинъ тёктю нурын.
Малюматлы бу йигит тек бир якътан,
Пек анълады ахретининъ гизли сырын.

4

«Акълар» кирди Кърымгъа бу девирде,
Али къачты олардан койлерине.
«Облав» кете яшларгъа эр бир ерде,
Кирамады кунълернен эвлерине.

Къыдырыла къачакълар кунъдюз-гедже,
Эвде, тышта, азбарда тинтиов кете.
Шомполлангъан, асылгъан нидже,
Джанаварлар койлерге уджюм эте.

Койден авлакъ баягъы, кыыр туюнде,
Бай багъчасын ичинде чатал оба.
Онъайытлы обанынъ бир четинде,
Гизленмеге лаякълы бир тар къоба.

Али мында гизленди тамам афта,
Тувгъанлары аш-сувисен темин этти.
Лянет айтып «Акъларгъа» эр бир лафта,
«Онъа къуллыкъ этмем» деп, емин этти.

Шай олса да. койдеки Люман деген
Моллакъайнынъ Умерн — бу тонгъучу
Къачып юрген Алини къолгъа берген,
Бойле ханликлерге еткен кучю.

Яхъаланган Алининъ алы бетер,
Шомпол яраларындан къанлар акъа.
Даянмаган зайыфлар олин кетер.
Джан бермесн чекниши дегиль шакъа.

Кетирген сонъ этаппен Алини де
Керчтеки акъларынынъ тюрьмесине.
Котерамай юкъары элини де,
Пек зор олды чокъ кунълер юрмесн де.

Эм сиясий мабуслер бу туснакъта,
Бир гунасыз кыйналса, азап чексе.
Нефрет эте акълардан ерли халкъ да,
Къавилеше кеттикче ачув, оке.

Текжелеи кечкенлер гедже, кунълер,
Шай олса да мабуслер кучъ тапкъанлар.
Азырлашып гизлиден индже кунълер,
Безаларгъа къаршы, баш къалдырганлар.

Бинъ докъуз юз йигирминининъ кузюнде,
Къызыл Аскер Кърымны этти азат.
Адалетлик, акъ сюре ер юзюнде,
Кичи-койлю элипе кечсе фыршат.

Туснакъларда олюмин беклеп турган
Мабуслер де сагъ къалды. Акълар къачты.
Я атылган, асылган азмы къурбан,
Азмы тенге ханнлер яра ачты.

Сюйрюташлы йигит де азад энди,
Бу да онынъ бахтына, омюр татлы.
Фуртуналы кунълерини о да снъди,
Келе-кече вакъна, пек суратлы.

Мабуслернен туснакъта олды таныш,
Мында ачълап башлады инкъильбия.
Бу огъурда чалышмакъ урьметли иш,
Большевиклер арттыра озюп сафын.

5

Къызыл аскер сафына ильки кеткен,
Сюйрюташтан тек Али эди о кузъ.
Борджны эда этмеге яшы еткен,
Эль-аякъта... хусур ёкъ, вуджулды тюз.

Аскерликин кечирди о Москвада,
Вазифесини ротада тез огренди.
Эм талимде, огде о, эм низамда,
Пулемётчиллигинден разы кенди.

Казармада, ротада якъын досту —
Карпов Иван, бу аскер Ростов-Дондан.
Али кибн Москвагъа келип тюшти,
Иван дайын Али де къалмай ондан.

Экисининъ янаша тешеклери,
Экиси де бир ерде кунъдюз-гедже.
Эки аскер адымлай эн илери,
Санки дерсинъ бирлешкен эки муче.

Эки якъын джан достнынъ иши юрди,
Бир-бирине эткендай дегиль опыке.
Башта фыркъа сафына Иван кирди,
Алини де алдылар бармай копке.

Аскерликте кунъ кечти, мевсим, айлар...
Али кенди борджуны этти эда.
Сувдай акъкъан муддетини ким абайлар?
Беклей оны эвинде сой-акъраба.

Али командирлернен сагълыкълашты,
Таныш, билиш, энгъ якъып досту иле,
Бу айрылыкъ кунюнде юрск ташты,
О Иванны къыямай кетти илле.

6

Тамам афта-арасы — салы купю,
Абибулла агъанынъ тынч эвининъ
Къапусыны къакътылар тыштан яваш,
Тамам ятсы маали, къараргъан къаш.

Абул-къубул къапугъа кельди ювукъ,
«Сен кимсингъ» деп сорады Гульсюм тата.
Кузынынъ куню азбарда ава сувукъ,
Ичтен тышкъа яваштан давуш къата.

«Мен, мен» деди софада таныш бир сес,
Бу даушыны анасы тез таныды.
Чапыштылар софагъа ичтен эр кес,
Ана басты багърына эвледины.

Асретине къавушты бу анле,
Козъ айдынгъа кельдилер къолум-къомшу,
Кими агълай севишип, кими куле,
Узун бойлу, фыркъалы бу яш киши.

Али койде тырыша анълатмагъа,
Советлернинъ макъсадын ерли халкъкъа.
Кимге недай якълашып сёз къатмагъа,
Кимлер недай маликлер укъукъ-акъкъа.

Сынфий куреш кучленген бу девирде
Койдеки ят унсурлар аякъ чала.
Советлернинъ ишине эр бир ерде,
Факъыр-фукъарелерни къолгъа ала.

Али халкъкъа анълата ачыкъ, айдын,
Большевикнинъ ёлуны, онынъ озюн.
Эм тез сезе ятларнынъ пис мурадын,
Аман ачып косътере къара юзюн.

Эм де руханийлерни тенкъид эте
Хурафатнынъ менбанй олар эбет.
Никъиялкъа олар да къаршы кете,
Большевикнинъ душманы ильки невет.

Койде шура Рескомда бар хусурлар,
Янъылмагъан аз ола иш эткенде.
Файдалана кемликтен ят унсурлар,
Большевикнинъ ишлери зор кеткенде.

Руханийлернен толу эди джами,
Советлернинъ душманы чокъ эдилер:
Башта мазин ондан сонъ, кой имамы,
Абибулла акъайгъа шай дедилер:

— Али койге къайткъан сонъ, бозулды халкъ.
«Фукъаре», дей, «Зенгин» дей, фитне сача,
Шурада шай оламы адалет, акъ?
Ерсиз тешвикъатлардан юкъунъ къача.

«Коммунизм» дей экен, о макътанчакъ,
Бу не демек? Медресе корьген озю.
Нечюн байны факъырдан сая алчакъ?
Шернаткъа лек акс эр бир сёзю.

Пек билемиз, алласыз большевиклер,
Абибулла! Али де ондан бири.
Ахыр заман кетире о кийиклер.
Ахретини тюшюнмей бу бильмирл.

Оннен тюшмей бир ерде чокъ яшамакъ,
Мусульмангъа сув ичмек къолларындан,
Бир софранынь башында аш ашамакъ,
О худайнынъ нек асы къулларындан.

О кельмезден огюне Сюйрюташта,
Билесинъиз, коюмиз эди сакин.
Иман къавий олмалы къартта-яшта,
Бир-бирине мусульман кутмесин кин!

Тюшмей, ольсе, къылмагъа джепазесин,
Алласынынъ гунасы къатар-къатар.
Джеэнемде чекеджек о джезасын,
Къабыринде асийлер окюрип ятар.

— Сенден разымыз бизлер: мазин, молла,
Борджынъ да ёкъ худайгъа одемеге.
Джеппетлисинъ сен озюнгъ Абнбулла,
Дейиштилер, сангъа ёкъ сёз демеге?

Абнбулла джамиден кечче къайтты.
Хурафатнынъ къурбаны-джанль баба,
Хитап этип огълуна шай деп айтты:
Акъшам софра башында къаба, къаба:

— Мусульмангъа бир эвде, бир софада
Олмай экен динсизнен яшамагъа.
Къорантанен топланып бир софрада
Саба-акъшам ичмекге, ашамагъа,

Дейлер мангъа джамиде молла, хатип,
Намы кеткен муэззин, кой имамы,
Юзюм, бетим къызарды, къалдым къатып,
Инкяр этмек оламы дин, имамны?

— Етер, деди къашыгъын къолдан ташлап,
Кусип бакъты баласы бабасына.
Океленди ве бираз сонъ явашилап,
Айткан сёзю къыскадан иште, мына:

— Баба! Сизингъ юзюнгъиз къызармасын,
Меним ичюн джамиде — халкъ огюнде.
Иманынъыз худайгъа садыхъ къалсын,
Хурафатнынъ къурбанысыз бу куньде.

Лякин тезден Сюйрюташ темизленир,
Руханийден, ятлардан фурсат къачар.
Акыкъаттан къоркъкъанлар тек гизленир,
Октябрьнынъ кунсин шавле сачар!

7

Беян этти райкомда ниетини,
Пек диккъатнен Алини динъледилер.
Райком анълап койдеки вазнетни,
Сонъ Алиге, шеэрде къал, дедилер.

РайОНОда о ликбез болюгине,
Чалышмагъа мудавмет таниленди.
Месуль бу иш алында козь огюне,
Мында ягылыкъларны тез огренди.

Эм арттыра озюнинъ бильгисини,
Окъумагъа бильсене эм достлары,
Бир-бирине эпсен нек исине,
Исанларда осе анъ эп юкъары.

Вазифесини Али иджра эте,
Ёлбашчылар ишнин бегенелер.
Ликбезлернингъ ишлерин яхшы кете,
Халкълар окъув, языны огренелер.

Экинджи йыл маариф болугине,
Оны таин эттилер мудирликке.
Озь бильгиси ичюн де эп дёгюне,
Чюнки киришти даа агъыр ишке.

Истиндаты коммунист саф юрекнен
Партиянынъ сёзюни эда этти.
Айдын корьди эр шейин пек эректен,
Улу Ленин ёлунен догъру кетти.

8

Куньбатыда фуртуна, телюкеде
Тынч омюрде яшагъан совет халкъы.
Уджум этти фашистлер бу улькеге,
Ханнлерге ким берди бойле акъны?

Душман кучью, айнеджи, эм де айлякъ,
Эли къанлы, панджасы зёрленген.
Куреш кете, фашистге адалет ёкъ,
Йырытджынынъ козюни къан бийлеген.

Аман бермей душмангъа бизим Орду,
Къараманджа фашистке къаршы турды,
Эр бир адым топракыны ташлагъанда,
Эм аркъадан, эм огден явны урды.

Эшлонлар ашыкъа гъарбгъа, шаркъкъа,
Дженк девирн, збет дс, белли юкю.
Совет халкъы шубесиз, къавий юрткъа,
Теляшлангъан козьлерге кирмей юкю.

Али къалды броннен кетмей дженкке,
Мудафаа ишине джельп этильди.
Топрагъымыз бояна къызыл реикке,
Къанлы дженкнинъ джефасын эр кес бильди.

Эвакуациянен багълы иши,
Де райкомгъа ювур, райсоветке.
Ирадели, талапкъар, саде киши,
Епъиш ичюн тайпынмай ич де четке.

9

Ерлер таин этильди ерлешмеге,
Район, район партизан отряды.
Дагъда азыр, фашистнен курешмеге
Эр бирининъ умумий — бир мурады.

Ишчи, койлю, зиялы оджа... доктор.
Явнен курешмек ичюн дагъгъа чыкъкъан.
Къоркъакъларнынъ бу ерде иши ёкътур,
Элиндеки слясып къавий сыкъкъан.

Мында рус, озьбек, татар, башкъырда...
Тюрлю, тюрлю миллетинъ векиллери.
Коре, огде ёллары къыйын, агъыр,
Улу Совет девлетн — бир Иллерн.

Толды партизанларнен къоба, таш-дагъ,
Бельсендилер курешке нидже-нидже.
Амма араларында пек къавий, багъ,
Аркетте партизан куньюз-гедже.

Ышапылгъан ишлерин эда этти,
Юртумызгъа пис душман сокъулгъанда,
Азырланып Али де дагъгъа кетти,
Чокъ объектлер патлатып, якъылгъанда.

Сляланды партизан — Али дагъда,
Онынъ да бар орун землянкада.
Зорлукъларгъа алыша нисан сагъда,
Къушлар оте дагъ буюк, тюрлю сада.

Дагъда сокъакълар бою купьдюз, гедже,
Али де аз юрмедим иши беджерип.
Зиндан къаранлыкъларда козю сече,
Кирди, чыкъты о дагъгъа адым керипи.

Телюкеси вазифе алгъандан сонъ,
Али группасынен ишнен кете.
Демир ёлгъа минаны салгъандан сонъ,
Авалени бир тамам эда эте.

Фашист толу вагонлар уча кокте.
Ханлирининъ джеседи дарма-дагыме.
Тек паровоз къатайып къала огге,
Танылмады фашистининъ солугъагъы.

Мукъайтлыкънен гизленип таш ёлларда,
Машинагъа толукъан оккупанткъа.
Къышта, чертме аязда, къалып къарда
Гранаталар патлатты кельме яткъа.

Авдаралар кенаргъа тегиз ёлдан
Машинаны, душманнынъ обозыны.
Азмы фашист къачырып кучын къолдан,
партизангъа быракъа сыясыны.

Бааръ... Гедже, шувулдан ягъмур ягъа,
Али вазифесини эда эте.
Дагъдан тюшкен о тылгъа разведкагъа,
Козю компас, озюни огге джете.

Бинъ докъуз юз къыркъ эки сенесини
Ич унутмаз сагъ къалгъан партизанлар,
Зайыф аякъ котермей кевдесини,
Скелетке чевирильди ишдже джанлар.

Агъырлашты вазнет купьден-купьге,
Эрзакъ уруларыны ят талады.
Озь алыны айталмай ич бир кимге?
Унутылды айларнен отъмек дады.

Бир кесечик ат эти, бу да къайда,
Озенлерден тугулгъан: бакъа къыскач...
Чарыкъ, тери чайнасанъ бу да файда,
Алсыз ишан не янсын? Къарыны ач.

Бойле агъыр купьлерде эрзакъ танмакъ
Вазифеси Алиге ышанылды.
Койге тюшип, фашистке тузакъ япмакъ
Ичюн, Али достларыны ихшы билъди.

Группасынен кетти, бош къайтмады,
Къаранлыкъта койлерге гизли кирди.
Дагъда беклегенлерин мукъайтмады,
Танкъаныны достларгъа эп кетирди.

Койде ватанперверлернен озь багъыны,
Купьден-купьге пекитти бу партизан.
Мукъайт басты юргенде аягыны,
Мумкюн эльге тюшмеге онъа эр ан.

Бир дегиль де, кетирди бир къач-кере,
Бильмен къайсы койлерден торба-торба.
Белли онъа эрзакъны достлар бере
Къазан къайнай: быламыкъ я да шорба.

Къурсагъыны тойдургъан ёлгъа тюше,
Иртыджыдан иттикъам алмакъ ичюн,
Партизанлар душманнен эп куреше,
Сербестликте данма къалмакъ ичюн.

Дегирменджи «разылыкъ» бергенден сонъ,
Таныш коюне джѣней Али гедже.
Ичериге беджерип киргенден сонъ,
Арабагъа ун юклей о пек тездже.

Амма хасис фашистлер сезгеннен,
Партизанлар сарыла эр тарафтан,
Къаршылайлар Алилер сонъки кучьнен,
Яралапын бир къачы чыкъа сафтан.

Яралана Али де бу урушта,
Къатиллериниъ элине тюшмей эсир.
Къан акъызып, о койден чыкъа тышкъа,
Факъат яра юрекке эте тесир.

Къуршунлангъан вуджудынынъ эр бир ери,
Юрек арекетине къалмагъан къан.
Файда бермей достларнынъ тедбирлери,
Чокъкъа бармай Али де кете къурбан.

Яш чагъыны ачмай, къойып кучюп,
Ленин партиясыннынъ садыкъ огълу,
Фида этти джаныны Ватан нчюн,
Бойле битти Алининъ омюр ёлу.

Чокъ языкъ ки, бу джесюр корамады,
Гъалибист кунюни озъ козюнен
Барсын кучюк дестанда къалсын ады,
Арамызда яшасын о да бизнен.

МУНДЕРИДЖЕ

ЭЛЯЛ ОЛСУН ЭМЕГИМИЗ

Баарь бахшыны	8
Октябрь эбедий	9
Мукъаддес	10
Бу къануннен	12
Ленин мавзолейине	13
Орденли къыз	14
Сепнен ифтихар этем	18
Пек аджайип бу йыл кузь	19
Чѣль чечеклери	20
Эвлят	22
Аналар	24
Къомшукъ огютю	26
Элял олсун эмегимиз	27
Колхоз багъчасына кирсент	28
Янгы сене	30
Сепсингъ	31
Къартнынъ да озъ несеси	32
Мен де шадим	34
Шайлы бнтай	35
Эгер менден сорасалар	36
Гъурурланам мен сепингънен	37
Мангъыштакъ	39
Айше апте	41
Эки яшылыкъ	44
Эвнинъ бабасы меним	47
Сизге селям кетирдим	49
Рей берди ихтияр	58
Бу докторнынъ тевсиеси	60
Енгъиш бизде	62
Бу — суз, ава, эм де кученш	64
Бизлер енгъдик	65

Лянет фашист хунтасына	68
Эр бир мевсинин севем	70
Севем ала атаны	71
Кыш сабасы	73
Курсыменгыз ниметин	74
«Медений сатыджы»	75
Арт кыпудан айынган	76
Сыдыргыялар терисин	78
Бедатсынъ, Ибраим	80
Эки кыянапа	82
Гурьев икралы шеэр	84
Ахляксыз	86
Башта акъыл олмаса	87
Мераметсиз	89
Джарис Мекке	91
Бойле адамлар да бар	93
Ох чадъан осалдыр	94
БАТАН ИЧКОН	
Батан ичкон	96

На крымско-татарском языке

ГЪАФАР БУЛГЪАНАКЪЛЫ

ВТОРАЯ МОЛОДОСТЬ

С т и х и

Редактор У. Э д е м о в а
 Редактор Т. Р е д к и н а
 Редактор редактор А. П о н о м а р ё в
 Технический редактор Э. С а н д о в
 Корректор Л. Д е р м е н д ж и

ИБ 120

Басмаханеге берилди 22/VII-76 с. Басмагъа рухсет этилди 28/III-77 с. Форматы 70X90^{1/2}. Басма табагъы 3,5 Шартлы басма табагъы 4,00 Непр табагъы 3,2 Тиражи 1500 Р 69179
 Гыфур Гулям адла Эдебият из сачат неприягъ.
 Ташкент. Навоий сокъагъы. 30. Шартнаме 60—76

Озбекстан ССР Министрлер Советининъ неприягъ, полиграфия ве китап тижарети ишлери бозонджа Девлет Комитетининъ Ташкент полиграф комбинатында азырлангъан матрнандон №2 басмаханеге №1 кыгъаткъа басылды. Янъиел, Самарканд сокъагъы. 44. 1977. Симирини 173. Фияти .40. к.